

Balogh László

Jog és Igazság

Az alábbiakban az egyik legjelentősebb lengyelországi pártot, a Jog és Igazságot elemzem. Hasonló feladatot kapott három másik szerzőtársam is, akik a Szabadság Pártot, a Smerť és a Forza Italiát elemzik. Az elemzés közös szempontok alapján történik, amelyeket a lengyel sajátosságok figyelembe vételével természetesen én is elfogadok.¹

A tanulmány középpontjában a **Jog és Igazság**² párt megalakulásának, ideológiájának és politikájának (parlamentari tevékenység, kormányzati pozíció stb.) elemzése áll, ehhez azonban szükséges több fontos általános társadalmi-politikai körülmény részletes vizsgálata is. Így szerkezetileg a következőképpen épül fel a tanulmány:

- 1., A lengyelországi pártrendszer általános jellemzői;
- 2., A Jog és Igazság megalakulása;
- 3., A Jog és Igazság tevékenysége;
- 4., Tömör lengyel-magyar párhuzam.

1., A lengyelországi pártrendszer általános jellemzői

Lengyelországban 1988-1989-ben indult meg a társadalmi rendszerváltás bonyolult folyamata, amely a gazdasági, a politikai, a kulturális stb. viszonyokat egyaránt érintette illetve érinti jelenleg is, vitatva ezáltal azokat a nemzetközi és hazai szakmai véleményeket, amelyek szerint az átalakulás már befejeződött. Ez a folyamat természetesen alapjaiban változtatta meg a fennálló pártrendszert is. Az új struktúra jellemzése több szempont alapján végezhető el, ezek segítségével lehet árnyaltan összefoglalni legfontosabb specifikumait.

¹ A feladat speciális jellege miatt kezdtem a tanulmányt személyes megjegyzésekkel, természetesen a továbbiakban szakmai kritériumok alapján dolgozom fel vállalt témám. Az anyag elkészítésénél felhasználtam eddigi saját kutatásaim is, lásd ezzel összefüggésben: **Balogh László**: Rendszerváltások és diktatúrák. Politikai-hatalmi viszonyok Kelet-Közép-Európában, 1944-1985. Budapest, Századvég Kiadó 2004.; **Balogh László**: Kelet-Közép-Európa: A diktatúrából a demokráciába vezető rögzös úton. (Megjelenés alatt álló könyv, Mondus Kiadó); **Balogh László**: A pártrendszerek sajátosságai Albániában, Bulgáriában és Lengyelországban. Tanulmány. (Megjelenés alatt, „**Társadalom és Politika. A Társadalomtudományi Diskurzus Folyóirata.**”); **Balogh László**: A pártrendszerek jellemzői Kelet-Közép-Európában. (Tanulmány), Kézirat. Budapest, Kelemen Gyula Alapítvány 2006.

² A nyolcvanas évek végétől napjainkig megszerveződött lengyelországi politikai pártok elnevezése gyakran eltérő a hazai szakirodalomban. Így van ez vizsgált pártunk esetében is, ugyanis a politikai tömegkommunikációban sokszor találkozunk pl. a Jog és Igazságnak névvel. A párt jellege és koncepciója, valamint a politikatudományi fogalomrendszer alapján a több lehetséges elnevezés közül a Jog és Igazság nevet tartom a legmegfelelőbbnek, ezért a tanulmányban is ezt használom (lengyel név és rövidítés: Prawo i Sprawiedliwość /PiS/).

1.1., Elsősorban a sajátos történelmi hagyományokra szeretném felhívni a figyelmet, ugyanis ezek közvetítések révén, a megváltozott nemzetközi és lengyelországi viszonyokhoz is alkalmazkodva, kitapinthatók a jelenlegi pártrendszerben is.

A huszadik század huszas-harmincas éveiben Lengyelországban egy **sokpárti, töredezett, hegemon elemeket** is felmutató pártstruktúra működött, amelynek mozgásterét erőteljesen korlátozta illetve a hegemon erők irányába nyomta el az erősödő, tekintélyelvű elemekkel átszőtt állami és politikai intézményrendszer.

1944 nyarától kb. az évtized végéig terjedő időszakban, a Szovjetunió befolyásának folyamatos erősödése közepette, a **korlátozott politikai pluralizmus** (már kezdettől tiltották a fasiszta, fasiszta jellegű illetve sokszor politikailag egyoldalúan ilyennek minősített pártok, szervezetek, mozgalmak működését) jellemezte Lengyelország pártstruktúráját. Hozzá kell tenni azonban, hogy 1947-1948-tól egyértelműen megindult a „szocialista” többpárti rendszer rövid távon történő kiépítése.

A huszadik század negyvenes évei végétől hozzávetőlegesen 1989. tavaszáig alkotmányjogilag többpártrendszer funkcionált az országban, ténylegesen a politikai rendszer egésze (az állami szervezeti rendszer szoros összefonódása a domináns pozícióban lévő kommunista párttal, az államhatalmi testületek formális tevékenysége stb.) lehetetlenné tette a legális politikai pártok esélyegyenlőségét, versengő választások megtartását, a valódi kormányváltást és a társadalmi modellváltást. A sztálini totalitárius modell „többpárti struktúra”-jában a Lengyel Egyesült Munkáspárt, még pontosabban annak elitje, monopol pozíciót foglalt el a társadalmi rendszer minden területén, így a gazdaságban, a kultúrában, az oktatásban stb. 1956-ig a két „szövetséges párt”, az Egyesült Parasztpárt és a Demokrata Párt, majd a mellettük legálisan politizáló kis keresztény „partnerek” (Keresztényszociális Szövetség, Pax, Znak) is, ugyan korlátozott formában jelen lehettek a politikai életben, azonban alapvető önálló érdekeket nem fogalmazhattak meg, nem képviselhetek, nem válthatták fel a kommunista pártot a társadalmi rendszer monopol pozícióiban. A tárgyalt négy évtized „szocializmus-ellenes” permanens tiltakozó akciói (az 1956-os poznańi munkás sztrájkok és tüntetések, 1968. tavaszán a nagy egyetemi központok egyetemista/főiskolás és értelmiségi megmozdulásai, 1980-1981. lényegében valamennyi szociológiai réteget, foglalkozási csoportot átfogó sztrájkjai, tüntetései stb.) azonban többek között azt is jelezték, hogy az alapjaiban formális többpártrendszer nem képes képviselni és érvényesíteni a sokszínű érdekrendszert. Újból-és újból megszerveződnek a „szocializmus” valamilyen alternatíváját képviselő politikai csoportok, mozgalmak, szakszervezetek és pártok, amelyek azonban egy-egy rövidebb periódust leszámítva (pl. 1956. vagy 1980-1981.) csak illegálisan politizálhatnak. 1982-1989. tavasza között sem változott ez a helyzet, hiszen az 1980-1981-es társadalmi forradalom, sőt, talán az egész korszak legnagyobb társadalmi bázissal rendelkező alternatív politikai szerveződése, a Szolidaritás 1981. decemberi betiltását³ követően mindvégig illegalitásba szorult. Ennek ellenére a hatalmi elit nem alkalmazott olyan drasztikus eszközöket általánosságban vezetői, aktivistái, egyáltalán a szervezet egésze ellen, mint pl. tette azt az albániai, a bulgáriai vagy a romániai politikai vezetés „saját alternatív szervezetei”-vel szemben. A Szolidaritás „megtúrt politikai tevékenysége” inkább a Kádár-korszak toleránsabb periódusa (kb. a hatvanas évek közepétől a nyolcvanas évek végéig) ellenzékkel kapcsolatos politikájával mutatott rokon vonásokat. A politikai rendszerben elfoglalt sajátos helyzete, a római katolikus egyházzal fenntartott szoros kapcsolata, jelentős társadalmi támogatottsága lehetővé tette a szervezet számára, hogy aktív szerepet játsszon a

³ **Mizsei Kálmán**: Geopolitikai meghatározottság és nemzeti önszerveződés. Lengyelország politikatörténete 1943-1987. MTA Világgazdasági Kutató Intézet, 1987. 106. o.; **Szokolay Katalin-Tálas Péter**: Lengyelország. In: **Diószegi István-Harsányi Iván-Németh István** (szerk.): 20. századi egyetemes történet II. Kötet. 1945-1985. Európa. Budapest, Korona Kiadó 1997. 313-314. o. Mindkét forrást idézi: **Balogh** 2004, 145. o.

rendszerváltás elindításában, hogy érvényesíthesse akaratát már a társadalmi átalakulás kezdeti fázisában.

Az eddigi gondolatokat a következőkben szeretném összegezni: a nyolcvanas évek végén megindult s jelenleg is tartó lengyel pártosodási folyamat, a rendszerváltás egész időszaka pártrendszerének egyik sajátossága, hogy a **történelmi hagyományok és a történelmi előzmények** komolyan befolyásolták a pártstruktúra alakulását. Tradicionálisan tovább él a huszadik század huszas-harmincas éveit jellemző **sokpárti, töredezett**, hegemon jegyeket azonban nem viselő **pártrendszer**, természetesen igazodva a század végi, huszonegyedik század eleji hazai és nemzetközi körülményekhez. Történelmi előzménynek tekinthető a Szolidaritás nyolcvanas évekbeli (1982-1989. tavasza) „megtúrt politikai helyzete”, a római katolikus egyházzal ápoltt szoros, baráti kapcsolata és jelentős társadalmi bázisa. Az alternatív-ellenzéki szervezet közvetlen módon vett részt a pártstruktúra formálásában a rendszerváltás első éveiben, bonyolult átalakulási-bomlási folyamatát követően pedig közvetett módon egészen napjainkig.

1.2., A lengyelországi társadalmi modellváltás során létrejött pártrendszer további fontos jellemzője, hogy a belpolitikai helyzet és a pártstruktúra kölcsönös hatással volt egymásra. E kapcsolatrendszer sajátosságai, a pártrendszer specifikumai és a politikai erőviszonyok jellegzetességei közül terjedelmi korlátok miatt és a lényegi vonásokra helyezve a hangsúlyt, két alapvető elemet szeretnék kiemelni:

1.2.1., Az egyik jellegzetességhez a *nemzetgyűlési választások eredményei és a parlamenti erőviszonyok* értékelése segítségével juthatunk el. 1989. óta Lengyelországban kétkamarás parlament (Nemzetgyűlés) funkcionál, az alsóház szerepét a Szejm, a felsőházét pedig a Szenátus tölti be. A két kamara ugyan egyaránt rendelkezik pl. törvényhozói jogkörrel, összességében azonban a Szejm hatásköre az erősebb. Tekintsük át a vizsgálatához mindenekelőtt a nemzetgyűlési választások eredményeit: ⁴

a., **Választás időpontja:** 1989.06.04.; 06.18.; **Eredmények:**

Szejm (Részlet) /kiemelések-B.L./:⁵

Pártok	Mandátumok
Lengyel Egyesült Munkáspárt	173
Szolidaritás Állampolgári Bizottság	161
.....
Összesen	460*

* Összesen hét politikai szervezet szerzett mandátumot a megadott forrás alapján-B.L.

Szenátus (Részlet) /kiemelések-B.L./:⁵

Pártok	Mandátumok
--------	------------

⁴ Az elemzéshez szükség van az összes nemzetgyűlési választás eredményeinek ismertetésére, részben terjedelmi korlátok, részben a lényegi vonások kiemelésére törekedve csupán a legfontosabb adatokat emelem ki.

⁵ The Europa World Year Book 1990. Volume II. Europa Publications Limited, London 1990, p. 2108.

Szolidaritás Állampolgári Bizottság	99
Független	1
Összesen	100

b., Választás időpontja: 1991.10.27.; Eredmények:

Szejm (Részlet) /kiemelések-B.L./:⁶

Párt	A szavazatok százalékos megoszlása	Mandátumok
Demokrata Unió	12,31	62
Demokratikus Baloldali Szövetség	11,98	60
Katolikus Akció	8,73	49
Lengyel Parasztpárt (Lengyel Paraszt/Nép/-Párt-B.L)	8,67	48
Független Lengyelország Konföderációja	7,50	46
Centrum Polgári Szövetség	8,71	44
.....
Összesen	100,00	460*

*Jelentősebb számú mandátumot összesen tíz politikai szervezet szerzett, a többi képviselői helyen (Σ43, a szavazatok 20,84 %-a !) pedig egyéb politikai erők osztottak a megadott forrás alapján-B.L.

⁶ The Europa World Year Book 1993. Volume II. Europa Publications Limited, London 1993, pp. 2328, 2329.

Szenátus (Részlet) /kiemelések-B.L./: ⁶

Párt	Mandátum
Demokrata Unió	21
Szolidaritás	11
Katolikus Akció	9
Centrum Polgári Szövetség	9
.....
Független Lengyelország Konföderációja	4
.....	..
Összesen	100*

*Jelentősebb számú szenátori helyet összesen kilenc politikai szervezet szerzett, a további mandátumokon (Σ24!) pedig egyéb politikai erők osztoztak a megadott forrás alapján-B.L.

c., **Választás időpontja:** 1993.09.19.; **Eredmények:**

Szejm (Részlet) /kiemelések-B.L./: ⁷

Pártok	A szavazatok százaléka	Mandátumok
Demokratikus Baloldali Szövetség	20,41	173
Lengyel Paraszt/Nép/-Párt	15,40	128
Demokrata Unió	10,59	69
.....
Független Lengyelország Konföderációja	5,77	24
.....
„Ojczyzna” Katolikus Választási Koalíció	6,37	-
.....
Lengyel Egyesülés-Centrum Megegyezés	4,42	-
.....
Összesen	100,00	460*

*Összesen nyolc politikai szervezet jutott képviselői helyhez a megadott forrás alapján-B.L.

Szenátus (Részlet) /kiemelések-B.L./: ⁷

⁷ Państwowa Komisja Wyborcza. Obwieszczenie Państwowej Komisji Wyborczej z 23 września 1993 r.o. wynikach wyborów do Sejm Rzeczypospolitej Polskiej przeprowadzonych 19 września 1993 r. „**Rzeczpospolita**”, 21.09.1993, 1. o.; **J.I.P.**: Senat dla SLD i PSL. „**Rzeczpospolita**” 23.09.1993, 2. o.; The Europa World Year Book 1994. Volume II. Europa Publications Limited, London 1994, p. 2417.

Pártok	Mandátumok
Demokratikus Baloldali Szövetség	37
Lengyel Paraszt/Nép/-Párt	36
.....
Demokrata Unió	4
.....	...
„Ojczyzna” Katolikus Választási Koalíció	1
.....
Lengyel Egyesülés-Centrum Megegyezés	1
.....	
Összesen	100*

*Összesen tizenkét politikai szervezet, továbbá függetlenek jutottak mandátumhoz a megadott forrás alapján-B.L.

d., Választás időpontja: 1997.09.21.; Eredmények:

Szejm (Részlet) /kiemelések-B.L./:⁸

Pártok, szövetségek	A szavazatok százaléka	Mandátumok
Szolidaritás Választási Akció	33,8	201
Demokratikus Baloldali Szövetség	27,1	164
.....
Összesen	100,0	460*

*Összesen hat politikai szervezet nyert el mandátumot a megadott forrás szerint-B.L.

Szenátus (Részlet) /kiemelések-B.L./:⁸

Pártok, szövetségek	Mandátumok
Szolidaritás Választási Akció	51
Demokratikus Baloldali Szövetség	28
.....
Összesen	100*

*Összesen öt politikai szervezet, továbbá függetlenek nyertek el szenátusi helyeket a megadott forrás alapján-B.L.

e., Választás időpontja: 2001.09.23.; Eredmények:

⁸ The Europa World Year Book 1998. Volume II. Europa Publications Limited, London 1998, p. 2759.

⁹ **Maher, Joanne** (Sen.ed.): The Europa World Year Book 2002. Volume II. Europa Publications, Taylor & Francis Group, London and New York 2002, pp. 3273-3274.

Szejm (Részlet) /kiemelések-B.L./:⁹

Pártok, szövetségek	Szavazatok százaléka	Mandátumok
Demokratikus Baloldali Szövetség/Munka Unió*	41,0	216
Polgári Platform	12,7	65
.....
Jog és Igazság Párt (Jog és Igazság-B.L.)	9,5	44
.....
Összesen	100,0	460**

*A Demokratikus Baloldali Szövetség, a Munka Unió és a Szakszervezeti Szövetségek Összhangyell Megállapodása választási szövetsége-B.L.

** Összesen hét politikai szervezet jutott képviselői mandátumhoz a megadott forrás szerint-B.L.

Szenátus (Részlet) /kiemelések-B.L./:⁹

Pártok, szövetségek	Mandátumok
Demokratikus Baloldali Szövetség/Munka Unió*	75
Szenátusi Blokk-2001***	15
.....	...
Összesen	100****

*A Demokratikus Baloldali Szövetség, a Munka Unió és a Szakszervezeti Szövetségek Összhangyell Megállapodása választási szövetsége-B.L.

*** A Jobboldal Szolidaritás Választási Akció, a Polgári Platform, a Jog és Igazság Párt (Jog és Igazság-B.L.), a Szabadság Unió és a Mozgalom Lengyelország Újjáépítéséért (pontosabban az a csoportja, amely választási megállapodást kötött a Jobboldal Szolidaritás Választási Akcióval-B.L., e megjegyzés forrása: **Maher** 2002, p. 3274. Idézi: **Balogh**: Kelet-Közép-Európa. ...) választási koalíciója.

**** Összesen öt politikai szervezet, továbbá függetlenek szereztek szenátusi mandátumot a megadott forrás szerint-B.L.

f., Választás időpontja: 2005.09.25.; **Eredmények:**

Szejm (Részlet) /kiemelések-B.L./:¹⁰

¹⁰ Polish parliamentary election 2005. In: http://en.wikipedia.org/wiki/Polish_parliamentary_election 2C_2005. In: Elections in 2005. In: http://en.wikipedia.org/wiki/Elections_in_2005. A két táblázatot én állítottam össze a megadott források segítségével-B.L.

Szervezetek /B.L./	A szavazatok százaléka /B.L./	Mandátumok
Jog és Igazság	27	155
Polgári Platform	24,1	133
Lengyel Köztársaság Önvédelme (Lengyel Köztársaság Önvédelmi Pártja-B.L)	11,4	56
.....
Lengyel Családok Ligája	8	34
Lengyel Parasztpárt (Lengyel Pa- Raszt/Nép/-Párt-B.L.)	7	25
.....
Német Kisebbség	0,3	2
Összesen		460*

* Összesen hét politikai szervezet rendelkezik mandátummal a megadott forrás alapján-B.L.

Szenátus (Részlet) /kiemelések-B.L./:¹⁰

Szervezetek (B.L.)	Mandátumok
Jog és Igazság	49
Polgári Platform	34
Lengyel Köztársaság Önvédelme (Lengyel Köztársaság Önvédelmi Pártja-B.L.)	3
.....	...
Lengyel Családok Ligája	7
Lengyel Parasztpárt (Lengyel Paraszt/Nép/- Párt-B.L.)	2
.....	...
Német Kisebbség	...
.....	...
Összesen	100*

* Összesen öt politikai szervezet, valamint függetlenek szereztek mandátumot a megadott forrás szerint-B.L.

Befejezésül szeretnék utalni ennél a témánál a speciális, de a politikai erőviszonyokat is érintő európai parlamenti választások lényegi elemeire is:

Választás időpontja: 2004.06.13.;

**Eredmények (az ötszázalékos küszöböt átlépett listák)
(Részlet) /kiemelések-B.L./:¹¹**

¹¹ A Państwowa Komisja Wyborcza 2004.06.15-én közzétett jegyzőkönyve szerint: www.pkw.gov.pl.

Pártok, szövetségek	A szavazatok százaléka	Mandátumok
Polgári Platform	24,10	15
Lengyel Családok Ligája	15,92	10
Jog és Igazság	12,67	7
.....
Demokratikus Baloldali Szövetség/Munka Unió*	9,35	5
.....
Összesen		54**

* Továbbá a Szakszervezeti Szövetségek Összlengyel Megállapodásának választási szövetsége-B.L.

** Összesen nyolc politikai szervezet szerzett mandátumot a megadott forrás alapján-B.L.

Az 1989-2006. között megtartott kétkamarás nemzetgyűlési választások eredményei, a Szejm és a Szenátus politikai összetétele (politikai pártok, szövetségek stb.) és a 2004-es európai parlamenti választások eredménye azt igazolta, hogy Lengyelország belpolitikai helyzetének, pártrendszerének és politikai erőviszonyainak egyik legfontosabb jellemzője az **instabilitás**, a **parlament** s ezáltal **kormányzati váltógazdaság**. Egyetlen politikai erő sem volt képes egymást követő két ciklusban – ideértve az uniós választást is – megszerezni a parlamenti többséget, egyértelműen alátámasztja ezt a győztesek névsora: 1989: Lengyel Egyesült Munkáspárt /Szejm/ illetve Szolidaritás Állampolgári Bizottság /Szenátus/; 1991: Demokrata Unió; 1993: Demokratikus Baloldali Szövetség; 1997: Szolidaritás Választási Akció; 2001: Demokratikus Baloldali Szövetség/Munka Unió/Szakszervezeti Szövetségek Összlengyel Megállapodása; 2004: Polgári Platform; 2005: Jog és Igazság. Más összefüggések is arra utaltak, hogy a politikai szervezetek esetében általános tendencia a hullámmozgás, kiegyensúlyozatlan szereplés. Így pl. az 1991-es nemzetgyűlési választások győztese, a Demokrata Unió az 1993-as parlamenti választásokon már csak harmadik a Szejmben, a Szenátusban pedig negyedik (négy mandátum); a 2001-es nemzetgyűlési választások nyertese, a Demokratikus Baloldali Szövetség/Munka Unió/ Szakszervezeti Szövetségek Összlengyel Megállapodása a 2004-es uniós választásokon csak ötödik lett. A kiegyensúlyozatlan választási szereplés és a sokszor jelentősen eltérő parlamenti hatalmi súly természetesen kihatással volt a politikai pártok, szövetségek, kormányzati szerepvállalási esélyeire és a kormány összetételére is. Általános tendencia az eltérő politikai összetételű kormányok működése, amit igazolt pl. a következő: az 1993-as választások után megalakult koalíciós kormányban a Lengyel Paraszt/Nép/-Párt, a Demokratikus Baloldali Szövetség, a Munka Unió és független személyek vettek részt¹²; az 1997-es választásokat követően hivatalba lépett koalíciónak a Szolidaritás Választási Akció és a Szabadság Unió volt a tagja¹³. A belpolitikai viszonyok és a pártrendszer fentiekben tárgyalt sajátosságai elválaszthatatlan kapcsolatban álltak a társadalmi modellváltás más jelentős elemeivel (pl. a tulajdoni viszonyok átalakítása, a szociális intézmények működése, a piacgazdaság kiépítése, az infláció és a munkanélküliség alakulása, az oktatás, a kultúra változásai, a nemzetközi tényezők módosulása), ezek kölcsönös egymásra hatása, továbbá a csak lassan stabilizálódó választói magatartás (még jelenleg is magasabb a bizonytalan szavazók száma, mint pl. a fejlett európai ipari államokban), alapvetően járult hozzá az instabilitáshoz, a parlamenti és a kormányzati váltógazdasághoz. A választási eredmények és a két kamara pártalapú összetétele azt is jelezte, hogy az 1993-as parlamenti választásokat megelőző időszakban a

¹² The Europa World Year Book 1994. Volume II...p. 2416.

¹³ The Europa World Year Book 1998. Volume II. Europa Publications Limited, London 1998, pp. 2758, 2759.

Nemzetgyűlés mindkét házának funkcionálását egy sokpárti, töredezett pártstruktúra határozta meg, amely visszatükrözte az egész pártrendszer jellegét (erre később még visszatérek) s ami nemcsak a parlament, hanem az egész politikai rendszer instabilitását is eredményezte. Az 1993-tól bevezetett 5 %-os választási küszöb ugyan a korábbiakhoz képest stabilizálta a Szejm hatalmi struktúráját, azonban még így is sokpárti alapú maradt (pl. 2001-ben és 2005-ben egyaránt hét politikai szervezet rendelkezett mandátummal). Mivel a szenátusi választásoknál nem vezették be az 5 %-os küszöböt, így az a korábbiakhoz hasonló sokpárti, töredezett jelleget mutatott annak minden hátrányos következményével.

1.2.2., A másik jellegzetesség ugyan elsődlegesen a pártrendszer specifikuma, a pártok közvetítésével azonban a belpolitika és a politikai hatalmi viszonyok alapvető jellemzője is lesz. A továbbiakban azt szeretném vizsgálni, hogy a pártok milyen fontosabb törésvonalak mentén szerveződtek meg, milyen stabilitással rendelkeznek, hogyan jellemezhető szociológiai bázisuk, szimpatizánsaik köre. E hármas tényező együttest egyrészt a történelmi hagyományok, a sztálini totalitárius modell, mint történelmi előzmény és a rendszerváltás közösen határozzák meg, s ezáltal is hangsúlyozni kívánom, hogy a fejlett európai illetve Európán kívüli ipari államok pártrendszerének jellemzésére szolgáló tipizálások, módszerek Lengyelországban csak más, specifikus elemekkel együtt használhatók.

1.2.2.1., Lengyelország azon kelet-közép-európai államokhoz tartozott, amelyekben a társadalmi modellváltás előkészítő fázisában, majd kezdeti szakaszában kiemelkedő szerepet játszottak a társadalom legkülönbözőbb szociológiai rétegeiből érkezett, rendkívül eltérő értékeket hirdető és elfogadó személyeket, csoportokat összefogó politikai gyűjtőmozgalmak. Lengyelországban a **Szolidaritás** (lásd ezt később) töltötte be ezt a funkciót, folytatva ezáltal a korábbiakban már tárgyalt nyolcvanas évekbeli politizálását. Ezt követően azonban egyre határozottabban jelentkeztek a korábban háttérbe szorított vélemény különbségek, ideológiai- és értékellentétek, egyes szociológiai csoportok közötti viták, személyes konfliktusok, így szükségszerűen indult meg a közös nevező, a fennálló „szocializmus” tagadása, gyengülése következtében a mozgalom felbomlása.

1.2.2.2., A politikai gyűjtőmozgalom szétesése, összekapcsolódva más korábbi politikai mozgásokkal, felgyorsította az új politikai törésvonalak mentén történő pártszerveződést. Ezek közül, az ide sorolható politikai pártok politikai súlya, szociológiai bázisa, választási eredményei, államhatalmi szerepe és kormányzati tevékenysége alapján, az egész időszakot (1988/1989-2006) vizsgálva, a következők a legjelentősebbek (természetesen nem sorrendről, hanem felsorolásról van szó).

- keresztény-konzervatív,
- liberális,
- szocialista-szociáldemokrata,
- agrár,
- nemzeti-nacionalista.

1.2.2.3., A keresztény-konzervatív orientáció

Ez az irányzat szorosan kapcsolódik a Jog és Igazság létrejöttének előzményeihez, ezért később elemzem.

1.2.2.4., A liberális irányzat

Lengyelországban sem a huszadik század huszas-harmincas éveiben, sem a negyvenes évek közepén-végén, sem a „szocializmus” időszakában nem rendelkezett komoly gyökerekkel, polgári bázissal a liberális értékrend, ennek ellenére a pártrendszer egyik legbefolyásosabb orientációja lett. Már kezdetől fogva azonban több, ha nem is azonos politikai súlyú, politikai párt tartozott ide. Így az első években domináns **Szolidaritás** mellett jelen volt a **Demokrata Párt** és a **Liberál- Demokrata Kongresszus**¹⁴, a politikai gyűjtőmozgalom felbomlása után egyik utódpartja, a **Demokrata Unió**¹⁵ lett a legbefolyásosabb, de továbbra is jelen voltak más pártok is, mint pl. a Demokrata Párt és a Liberál-Demokrata Kongresszus¹⁶; az unió és a kongresszus 1994-es egyesülésével megalakult **Szabadság Unió**¹⁷ lett a tábor vezető partja¹⁸, majd a 2001. januárjában megszervezett **Polgári Platform** vette át ezt a szerepet¹⁹. A liberális orientációhoz tartozó politikai szervezetek tendenciaszerű átstrukturálódása nemcsak az irányzat, hanem az egész pártrendszer instabilizálódásához s ezen keresztül a belpolitika és a politikai hatalmi viszonyok törékenységéhez is hozzájárult. Szociológiai bázisa, szimpatizánsainak köre nehezen körvonalazható egyértelműen. Biztos szavazóik, szimpatizánsaik, anyagi támogatóik elsősorban a nagy-és középvállalkozói rétegek és a polgári kultúra értékeit elfogadó és gyakorló értelmiségiek, egyetemisták/főiskolások körében találhatók. A stabil szavazók mellett azonban mindvégig jelentősebb volt a bizonytalan szavazók aránya, akik pillanatnyi érdekeik alapján szavaztak.

1.2.2.5., A szocialista-szociáldemokrata orientáció

A huszas-harmincas években perifériális szerepet játszottak a szocialista szervezetek, így a Lengyel Szocialista Párt is a lengyelországi politikai rendszerben, a negyvenes évek közepétől az évtized végéig azonban, a kedvező nemzetközi körülményeknek is köszönhetően,

¹⁴ A Szolidaritás ebben az időszakban mindenekelőtt liberális, szocialista-szociáldemokrata, keresztény-konzervatív és agrár elveket valló személyeket, csoportokat tömörített. Forrás: **Balogh**: Kelet-Közép-Európa.... Az egyik forrás szakszervezeti mozgalomként jellemezte a szervezetet- forrás: The Europa World Year Book 1990. Volume II... p. 2108.-, egy másik pedig polgári mozgalomként – forrás: **Schade, Wulf**: Das Parteienspektrum in der Republik Polen. „Osteuropa” 41. Jhg., Heft 10, Oktober 1991, S. 954. Mindkét forrást idézi: **Balogh**: Kelet-Közép-Európa.... A Demokrata Párt és a Liberál-Demokrata Kongresszus liberális jellegére utalt W. Schade. Forrás: **Schade** 1991, S. 954, 955. Idézi: **Balogh**: Kelet-Közép-Európa.... Valamennyi forrást idézi: **Balogh** 2006, 11., 26. o.

¹⁵ A Demokrata Unióról lásd: **Schade** 1991, S. 954, 958, 960, 961.; The Europa World Year Book 1993. Volume II. ... p. 2329. A forrásokat idézi: **Balogh**: Kelet-Közép-Európa....; **Balogh**: Kelet-Közép-Európa.... Az összes forrást idézi: **Balogh** 2006, 26. o.

¹⁶ A párt liberális irányvonalára utalt: **Balogh**: Kelet-Közép-Európa.... Idézi: **Balogh** 2006, 26. o.

¹⁷ Lásd erről: The Europa World Year Book 1995. Volume II. Europa Publications Limited, London 1995, p. 2493.; The Europa World Year Book 1996. Volume II. Europa Publications Limited, London 1996, p. 2600. A forrásokat idézi: **Balogh**: Kelet-Közép-Európa.... Valamennyi forrást idézi: **Balogh** 2006, 26. o. A Szabadság Unió utódja a **Demokrata Párt-Demokrácia** lett 2005-ben /kiemelés-B.L./ Forrás: **Maher, Joanne** (Sen. ed.): The Europa World Year Book 2006. Volume II. Routledge, Taylor & Francis Group, London and New York 2006, p. 3275.

¹⁸ A Szabadság Unió liberális irányvonalára utalt: **Balogh**: Kelet-Közép-Európa.... Idézi: **Balogh** 2006, 26. o.

¹⁹ A megalakulást és az irányvonalat (méréselt liberál-konzervatív) elemzi: **Juchler, Jakob**: Machtwechsel in Polen-die Linke löst die Rechte ab. „Osteuropa”, 51. Jhg., Heft 11-12, November-Dezember 2001, S. 1408.; **Maher** 2002, p. 3274. Mindkét forrást idézi: **Balogh**: Kelet-Közép-Európa. Valamennyi forrást idézi: **Balogh** 2006, 26-27. o. A Polgári Platform nem tekinthető tisztán liberális pártnak, sokkal inkább „vegyes” jellegű; dominánsabb a keresztény-konzervatív vonal, a liberális másodlagos. Forrás: **Balogh**: Kelet-Közép-Európa....; **Balogh**: A pártrendszerek sajátosságai....Mindkét forrást idézi: **Balogh** 2006, 27. o.

megerősödtek. A sztálini totalitárius modell időszakában egyértelműen teret nyertek a különböző baloldali irányzatok, így különösen a „létező szocializmus” alapelveit, intézményeit stb. elfogadó konzervatív szocialista irányzat, a rendszer egyes elemeit megváltoztatni szándékozó reformszocialista illetve öngazgató orientáció, a tradicionális szociáldemokrata irányvonal, továbbá az eurokommunizmus különböző válfajai. A rendszerváltás kezdetén (1988-1989) a **Lengyel Egyesült Munkáspárt** dominált a baloldali mezőben, politikai gyűjtőszervezetként összefogva a fent említett, valamint más, hasonló értékeket képviselő irányzatokat. 1990. januári felbomlása után egyik utódszervezete, a **Lengyel Köztársaság Szociáldemokráciája**²⁰, később a posztkommunista párt vezette, számos baloldali csoportot, szervezetet tömörítő politikai-választási szövetség, a **Demokratikus Baloldali Szövetség**²¹, majd a 2000. kora nyarán az immár párttá alakult **Demokratikus Baloldali Szövetség**²² fogta össze különböző politikai formációk révén az eltérő szocialista-szociáldemokrata irányzatokat. A Lengyel Egyesült Munkáspárt, a posztkommunista párt, az általa irányított szövetség illetve párt mellett több, kisebb politikai súlyú politikai párt, szervezet is képviselt ilyen értékeket, így különösen a Szolidaritás egyik utódszervezete, a **Munka Szolidaritása**²³, majd az 1993-ban létrejött **Munka Unió**²⁴. A szocialista-szociáldemokrata irányzathoz tartozó politikai szervezetek is folyamatosan átalakultak²⁵, ami szintén elősegítette az egész irányvonal és pártrendszer, s így a politikai erőviszonyok és a belpolitika töredezettségének, instabilitásának kialakulását. A kommunista párt és utódszervezete szociológiai bázisát mindenekelőtt a „szocializmus”, hatalmi elitjéhez tartozó csoportok, a baloldali értékeket elfogadó értelmiségiek, egyetemisták/főiskolások alkották/ják/, de szimpatizánsai között jelentős számú bérből-és fizetésből élő és nyugdíjas is található. E stabil társadalmi háttér mellett fontos megemlíteni a nagyszámú bizonytalan szavazót is, akik választásról választásra ingadoznak a politikai szervezetek között, így időszakosan szavazataikkal a kommunista, majd a posztkommunista pártot támogatták. Ezek szövetségesei és a korábban említett csekélyebb politikai súlyú szervezetek (Munka Szolidaritása, Munka Unió) elsősorban a biztos értékrendű értelmiségiekre, egyetemistákra/főiskolásokra, továbbá a bizonytalan szavazókra támaszkodtak/nak/.

²⁰ A munkáspárt felbomlását és a Lengyel Köztársaság Szociáldemokráciája koncepcióját tárgyalja: The Europa World Year Book 1990. Volume II... p. 2108.; Dokumenta S. A 569. f. Erre utal: **Schade** 1991, S. 960.; **Schade** 1991, S. 960. A forrásokat idézi: **Balogh**: Kelet-Közép-Európa. ... Az összes forrást idézi: **Balogh** 2006, 29. o.

²¹ A szövetség létrejöttét, változásait vizsgálja: The Europa World Year Book 1993. Volume II... pp. 2328, 2329.; The Europa World Year Book 1994. Volume II... p. 2417.; **Tálas Péter**: Beszámoló az 1993. szeptember 19-i lengyel parlamenti választásokról. Bp., Kézirat 8-9. o. A forrásokat idézi: **Balogh**: Kelet-Közép-Európa. ... Az összes forrást idézi: **Balogh** 2006, 29. o.

²² Lásd erről: **Juchler** 2001, S. 1409. Idézi: **Balogh**: Kelet-Közép-Európa. ... Mindkét forrást idézi: **Balogh** 2006, 29. o. A szövetség és a párt irányvonalát elemzi: **Balogh**: Kelet-Közép-Európa. ... ; **Balogh**: A pártrendszer sajátosságai ... Mindkét forrást idézi: **Balogh** 2006, 29. o.

²³ **Schade** 1991, S. 961.; **Poprzeczko, Jan**: Przeciwno utopii liberalnej. „**Polityka**” 6/1991, 7. o. Idézi: **Schade** 1991, S. 961. A forrásokat idézi: **Balogh**: Kelet-Közép-Európa. ...

²⁴ A Munka Szolidaritása, a Demokratikus-Társadalmi (Szociális-B.L.) Mozgalom, a Lengyel Szocialista Párt egy része és a Nagylengyelországi Szociáldemokrata Unió hozta létre. Források: **Wilcz-Grzedzinska, E.**: Lewa w marszu. „**Spotkania**”, 1993/4, 11-16. o.; „**Zycie wyborcy**”, „**Zycie Warszawy**”, 1993. szeptember 18-19. A forrásokat idézi: **Tálas**: Beszámoló ... 11-12. o. Valamennyi forrást idézi: **Balogh**: Kelet-Közép-Európa. ...

²⁵ Ennek egyik legújabb fejleménye, hogy a Demokratikus Baloldali Szövetségből kivált csoportok 2004. márciusában új baloldali pártot hoztak létre **Lengyel Szociáldemokrácia** néven. Forrás: **MTI-információ**: Leszek Miller miniszterelnök tegnap kijelentette: május másodikán megválnak tisztségétől. Kettészakadt a lengyel kormánypárt. „**Népszava**”, 2004. 03. 27. 2. o. Idézi: **Balogh**: Kelet-Közép-Európa. ...

1.2.2.6., Az agrárirányzat

Lengyelországban a huszas-harmincas-negyvenes években az agrárszféra volt az egyik legjelentősebb gazdasági ágazat, s ezáltal 1944. szeptemberéig a világi arisztokrácia volt a hatalmi elit egyik legbefolyásosabb csoportja. Már addig is, majd az agrárkérdés polgári megoldása után még inkább, az egyéni agrártulajdonnal rendelkező kisparaszti csoportok képezték a társadalom legnagyobb létszámú szociológiai rétegét. A mezőgazdaság sikertelen társadalmasítása eredményként ebben az országban csupán csekély számú állami gazdaság és mezőgazdasági termelőszövetkezet alakult meg s maradt meg, így a „létező szocializmus”, egész időszakában nagyszámú kisparaszti gazdaság működött. A kisparaszti csoportok érdekeit jelentős politikai súllyal rendelkező agrárpártok képviselték a negyvenes évek második feléig, ugyanezt a szerepet azonban nem tölthette be perifériális helyzete miatt az Egyesült Parasztpárt a sztálini totalitárius periódusban. A rendszerváltás újból lehetőséget biztosított az agrárérdekek nyilvános politizálására, s az agrárorientáció a pártrendszer egyik meghatározó eleme lett napjainkig. A liberális és a szocialista-szociáldemokrata orientációhoz hasonlóan ezt az irányzatot is a sokpártiság, a töredezettség, az instabilitás jellemzi. Az agrárpártok között a legnagyobb politikai súllyal és társadalmi támogatottsággal a **Lengyel Parasztnép-Párt**²⁶ rendelkezik, mellette említést érdemel még pl. a falusi Szolidaritásból (ez a Szolidaritás paraszti ágának tekinthető)²⁷ 1989. végén, 1990. elején létrejött **Lengyel Parasztnép-Párt „Szolidaritás”**²⁸ és ennek utódpartja, a **Keresztény Parasztpárt**²⁹. Az agrárpártok elsődleges bázisát a kisparaszti csoportok képezték/ik/, a Lengyel Parasztnép-Párt mögött azonban időszakonként eltérő számú instabil szavazó is állt.

1.2.2.7., A nemzeti-nacionalista irányzat

A huszas-harmincas-negyvenes években komoly politikai befolyásuk volt a lengyel nemzeti hagyományok fontosságát képviselő politikai szervezeteknek. A „létező szocializmus”, periódusonként eltérő eszközökkel és mértékben ugyan, de folyamatosan törekedett marginalizálni a nemzeti-nacionalista értékeket, összességében kevés sikerrel. A társadalmi modellváltás ismét előtérbe tolta ezeket az értékeket és érzelmeket, és a mérsékelt nemzeti illetve a mérsékelt/radikális nacionalista politikai pártok, szövetségek a lengyelországi pártrendszer egyik legnagyobb társadalmi háttérrel rendelkező csoportját alkotják. Erre az irányzatra is jellemző a sokpártiság, a töredezettség, az instabilitás és a folyamatos átalakulás. Több befolyásos szervezet is ide sorolható, így különösen az 1979-ben megalakult **Független Lengyelország Konföderációja**³⁰ és az 1989-ben létrejött **Keresztény Nemzeti Egyesülés**³¹.

²⁶ 1990. májusában alapították különböző agrárszervezetek. Forrás: The Europa World Year Book 1990. Volume II. ... p. 2108. Idézi: **Balogh**: Kelet-Közép-Európa. ... A párt politikai súlyáról irt B.L. előbb említett megjelenés előtt álló könyvében is.

²⁷ Erre utalnak Mizsei Kálmán szavai. Forrás: **Mizsei** 1987, 84., 93. o. Idézi: **Balogh**: Kelet-Közép-Európa.

²⁸ Vademecum. Parti i ugrupowań politycznych, hrsg. von der Polnischen Presse-Agentur (PAP), S. 68. Idézi: **Schade** 1991, S. 956. Mindegyik forrást idézi: **Balogh**: Kelet-Közép-Európa. ...

²⁹ The Europa World Year Book 1993. Volume II. ... p. 2329. Idézi: **Balogh**: Kelet-Közép-Európa. ...

³⁰ Lásd a pártról: The Europa World Year Book 1993. Volume II. ... p. 2329.; Das rechte und rechtsextreme Spektrum. (Z prof. Wiesławem Chrzanowskim, prezesem Zjednoczenia Chrześcijańsko-Narodowego rozmawiają: Andrzej W. Halicki i Andrzej Papierz. „**Konfrontacje**”, 25.3.-24.4. 1990, S. 14. f. In: **Schade, Wulf**: Das Parteienspektrum in der Republik Polen. Aus den Programmen politischer Gruppierungen. „

A nemzeti-nacionalista irányzat szociológiai háttere igen heterogén, ugyanis az ide sorolható szervezeteknek, az etnikai-nemzeti kisebbségeket leszámítva, minden rétegben, csoportban vannak tagjai és szimpatizánsai, ami kiegészül a nagyobb pártok, szövetségek esetében a bizonytalan szavazókkal.

Az 1.2-es pont alatt megfogalmazott gondolatokat a következőkben szeretném összegezni: a társadalmi modellváltás lassan két évtizede azt igazolta, hogy Lengyelország belpolitikai helyzetének, pártrendszerének és politikai hatalmi viszonyainak egyik legfontosabb jellemzője az instabilitás, a parlamentari és kormányzati váltógazdaság. A politikai pártok, szövetségek, csoportok stb. elsősorban a **keresztény.konzervatív**, a **liberális**, a **szocialista-szociáldemokrata**,

az **agrár** és a **nemzeti-nacionalista politikai törésvonal** mentén szerveződtek meg, csírájában már 1988-1989-ben is, de markánsabban a Lengyel Egyesült Munkáspárt és a Szolidaritás politikai gyűjtőszervezetek felbomlását követően. Ismételten igazolást nyert, hogy a pártrendszer *sokpárti*, *töredezett* és *instabil*, amit további fontos jellemzőkkel lehet kiegészíteni: az egyes irányzatokon belül is a sokpártiság, a töredezettség és az instabilitás jellemző, ráadásul sokszor koncepcionálisan sem merevek az irányvonalak közötti határok (erről később még lesz szó).

2., A Jog és Igazság megalakulása

2.1., Előzmények

A Jog és Igazság megalakulásának körülményei szorosan összekapcsolódnak a történelmi előzményekkel, ezek tömör áttekintése nélkül nehezen érthető meg a párt megalapítása. Lengyelországban évezredes gyökerekkel rendelkezik a római katolikus egyház, és a keresztény értékek uralták az ország legnagyobb etnikumának, a lengyel nemzetiségnek a mindennapjait a huszadik század husza-harmincas-negyvenes éveiben is. A „létező szocializmus” hol erőszakosabban, hol hol kifinomultabb eszközökkel mindvégig megkísérelte felváltani a „keresztény tudat”-ot a „szocialista tudat”-tal, lényegében sikertelenül. Lengyelország a világ egyik legkatolikusabb állama maradt, a római katolikus egyház pedig az egész időszak legbefolyásosabb intézménye volt, persze általában közvetett, áttételes módon. A társadalmi modellváltás első éveiben, 1988-tól hozzávetőlegesen 1990. tavaszáig, elsősorban a **Szolidaritás** fogalmazott meg és akart érvényesíteni többek között keresztény-konzervatív alapelveket³², ami azt jelezte, hogy ez az értékrend az egyik legnagyobb társadalmi támogatottságú az országban. A politikai gyűjtőmozgalom felbomlásának eredményeként utódszervezetei között megjelent a kereszténység eszméjét zászlajára tűző **Centrum Megegyezés**, amelyet a Szolidaritás konzervatív tagjai, továbbá más konzervatív csoportokból és pártokból érkező személyek alapítottak, s amely 1991.

Osteuropa „ 41. Jhg., Heft 10, Oktober 1991, S. A 576.; **Schade** 1991, S. 959. A forrásokat idézi: **Balogh**: Kelet-Közép-Európa. ...; **Balogh**: A pártrendszer sajátosságai ...

³¹ Lásd ezzel összefüggésben: The Europa World Year Book 1990. Volume II. ... p. 2108.; Das rechte ... S. 14. In: **Schade** ... Aus den Programmen ... S. 576.; „ **Solidarność szczenińska** „ 15/1990; „ **Tygodnik Solidarność** „ 35/1990. Mindkét forrást idézi: **Schade** 1991, S. 959. A forrásokat idézi: **Balogh**: Kelet-Közép-Európa. ...; **Balogh**: Kelet-Közép-Európa. ...; **Balogh**: A pártrendszer sajátosságai ...

³² A Szolidaritás egyes irányzatairól lásd: **Balogh**: Kelet-Közép-Európa. ...

márciusában alakult párttá (ekkor a kereszténydemokrata, az agrár és a gazdasági liberális irányzat egyenjogú volt a pártban), Jarosław Kaczyński elnökletével.³³ Egyúttal azt is meg kell jegyezni, hogy már korábban is működtek tisztán keresztény-konzervatív talajon álló, csekélyebb politikai súlyú politikai szervezetek, mint pl. az 1989-ben alakult **Kereszténydemokrata Munkapárt**³⁴. Tovább bonyolítja a helyzetet, hogy a korábban tárgyalt nemzeti-nacionalista irányzathoz tartozó politikai erők, így a példaként említett **Független Lengyelország Konföderációja** és a **Keresztény Nemzeti Egyesülés** is programja egyik központi elemének tekintette a keresztény értékrendet. A keresztény-konzervatív politikai szervezetek (ezek közül a Centrum Megegyezés rendelkezett a legnagyobb társadalmi háttérrel és politikai súllyal) és a nemzeti-nacionalista politikai erők megosztottságuk, koncepcionális és személyi ellentéteik miatt ellentmondásos politikai és kormányzati hatalmi súllyal rendelkeztek. Az 1991. októberi parlamenti választásokon a Centrum Megegyezés vezette **Centrum Polgári Szövetség**³⁵ ismeretesen a Szejmben csupán a hatodik (44 mandátum), a Keresztény Nemzeti Egyesülés irányította **Katolikus Akció**³⁶ csak a harmadik (49 mandátum), a Független Lengyelország Konföderációja pedig úgyszintén csupán az ötödik (46 mandátum) pozíciót foglalta el. Hasonlóképpen értékelhető a Centrum Polgári Szövetség negyedik (9 szenátori hely), a Katolikus Akció harmadik (9 szenátori hely) és a Független Lengyelország Konföderációja nyolcadik (4 szenátori hely) helye a Szenátusban. Összefogásuk esetén megnyerhették volna mind az alsó-, mind a felsőházi választásokat, bár a töredezett, sokpárti Nemzetgyűlésben még így sem rendelkeztek volna abszolút többséggel. Az 1993-as parlamenti választásokon még gyengébben szerepeltek a tárgyalt politikai erők, a fentiekben vázolt okok miatt. A változatlanul legbefolyásosabb Centrum Megegyezés vezette új választási koalíció, a **Centrum Megegyezés-Lengyel Egyesülés** (vezetője Jarosław Kaczyński, s több kisebb keresztény szervezet, pl. a Kereszténydemokrata Munkapárt, tartozott még ide)³⁷ és a Keresztény Nemzeti Egyesülés által irányított, úgyszintén új választási szövetség, az „**Ojczyzna** „**Katolikus Választási Akció** (négy szervezet együttműködése)³⁸ be sem jutott a Szejmbe s a Szenátusban is csak 1-1 mandátumot szerzett, egyedül a Független Lengyelország Konföderációja került be a Szejmbe (24 mandátum), a Szenátusban viszont egy helyet sem szerzett. A keresztény-konzervatív és a nemzeti-nacionalista irányzat legbefolyásosabb pártjai kormányzati hatalommal is rendelkeztek, így a Centrum Megegyezés és a Keresztény Nemzeti Egyesülés az 1991-es választások után megalakult három párti koalíció³⁹, utóbbi pedig az 1992. júliusi kormányváltás után létrejött hét párti koalíciónak is tagja volt⁴⁰. Mindkét koalíciós kormány rövid életű volt, ugyanis a társadalmi modellváltás kezdeti szakaszában kevés sikerrel tudták összhangba hozni a privatizációt, a piacgazdaság kiépítését, az átalakulással törvényszerűen együtt járó szociális feszültségeket, a „szocialista kultúra „ lebontását és az új nemzetközi irányvonal kidolgozását.

³³ Lásd erről: **Schade** 1991, S. 956-957.; **Mroczek, J.-Ksziński, K.**: I Kongres Porozumienie Centrum-polska chadecja? „**Życie Warszawy** „, 25.2.1991, 3. o. Idézi: **Schade** 1991, S. 957-958.; The Europa World Year Book 1993. Volume II. ... p. 2329. Valamennyi forrást idézi: **Balogh**: Kelet-Közép-Európa. ...

³⁴ Lásd erről: **Schade** 1991, S. 954, 956.; The Europa World Year Book 1993. Volume II. ... p. 2329. Mindkét forrást idézi: **Balogh**: Kelet-Közép-Európa. ...

³⁵ A Centrum Megegyezés és kisebb keresztény szervezetek választási koalíciója. Forrás: The Europa World Year Book 1993. Volume II. ... p. 2329. Idézi: **Balogh**: Kelet-Közép-Európa. ...

³⁶ A Keresztény Nemzeti Egyesülés és kisebb nemzeti-nacionalista szervezetek választási koalíciója. Forrás: The Europa World Year Book 1993. Volume II. ... p. 2328. Idézi: **Balogh**: Kelet-Közép-Európa. ...

³⁷ Lásd erről: **Tálas**: Beszámoló ... 2. o. Idézi: **Balogh**: Kelet-Közép-Európa. ...

³⁸ Lásd erről: **Tálas**: Beszámoló ... 2. o. Idézi: **Balogh**: Kelet-Közép-Európa. ...

³⁹ The Europa World Year Book 1992. Volume II. Europa Publications Limited, London 1992, p. 2249. Idézi: **Balogh**: Kelet-Közép-Európa. ...

⁴⁰ **Subotić, Małgorzata**: Jaki rząd, jaka opozycja? „**Rzeczpospolita** „, 10.07.1992, 1. o. Idézi: **Balogh**: Kelet-Közép-Európa. ...

Az 1993-as parlamenti választásokon elszenvedett súlyos kudarcok hatására megindult egy olyan bonyolult, vitákkal tarkított folyamat a keresztény-konzervatív és a nemzeti-nacionalista táborban, amely a Szolidaritás felbomlása utáni periódusban először vezetett a fenti két irányzathoz tartozó politikai pártok, szervezetek többsége, de korántsem az összes, közös politizálásához, választási együttműködéséhez és esetleges együttes kormányzati tevékenységéhez. 1996. júniusában alakult meg a **Szolidaritás Választási Akció** laza szövetség, amelyben a **Szolidaritás Szakszervezet** dominált, s amelyhez rajta kívül 40 kisebb párt és szervezet tartozott, így a jelentősebbek között pl. a Keresztény Nemzeti Egyesülés, a Centrum Megegyezés (elnöke Jarosław Kaczyński), a Független Lengyelország Konföderációja többsége és a **Konzervatív Néppárt** (a Keresztény-Parasztpárt és a Konzervatív Párt egyesülésével jött létre 1997-ben), valamint kevésbé befolyásosak, mint pl. a **Nemzeti Párt** és a **Lengyel Megegyezés Pártja**.⁴¹ A választási akcióban résztvevő politikai erők vezetői felismerték, hogy a szocialista-szociáldemokrata és a liberális irányzathoz tartozó pártokkal (Demokratikus Baloldali Szövetség, Munka Unió illetve Szabadság Unió) szemben csak akkor van esélyük az eredményes politizálásra, ha háttérbe szorítják koncepcionális-személyi-hatalmi ellentéteiket. A politikai szövetség szervezeti összetételét vizsgálva látható, hogy jelen voltak poszt-szolidarista (pl. a Szolidaritás⁴² és a Centrum Megegyezés) és azon kívüli (pl. a Keresztény Nemzeti Egyesülés) erők egyaránt. A szövetség koncepcionálisan is heterogén, hiszen a keresztény-konzervatív (pl. a Centrum Megegyezés), a nemzeti-nacionalista (pl. a Keresztény Nemzeti Egyesülés) és a szocialisztikus (pl. a szakszervezet) értékrend egyaránt megjelent. A közös fellépés sikeres volt: az 1997-es nemzetgyűlési választásokon a Szolidaritás Választási Akció mind a Szejmben (201 mandátum, az összes képviselői hely 43,6 %-a), mind a Szenátusban (51 mandátum, az összes szenátusi hely 51 %-a) többséget szerzett, sőt, az ezt követően megalakult két párti koalíciós kormányban (Szolidaritás Választási Akció-Szabadság Unió) is domináns pozícióval rendelkezett⁴³.

2.2., A Szolidaritás Választási Akció felbomlása

Az 1996-ban megalakult széleskörű politikai-választási-kormányzati szövetség, a Szolidaritás Választási Akció együttműködése azonban „kérészéletű”-nek bizonyult, ugyanis már 1999-től megindult egy többlépcsős szakadási folyamat. A bomlásban szerepet játszott az akció heterogén, sokszor egymással összeegyeztethetetlen értékrendje (keresztény-

⁴¹ Lásd erről: **Luster, Wymiana**: Prawica sięgnęła po swoje. „**Polityka**”, Nr.40,4.10. 1997. Idézi: **Mildenberger, Markus**: Die polnische Rechte und Europa. „**Osteuropa**”, 48. Jhg., Heft 4, April 1998, S. 383, 386, 387.; **Juchler** 2001, S. 1409. **Juchler, Jakob**: Politische Polarisierung in Polen. Zur Entwicklung seit den Präsidentenwahlen. „**Osteuropa**”, 47. Jhg., Heft 4, April 1997, S. 320.; **Juchler, Jakob**: Machtwechsel in Polen. Die Parlamentswahlen und ihre Folgen. „**Osteuropa**”, 48. Jhg., Heft 2, Februar 1998, S. 154.; **Strobel, G.W.**: Das andere Polen. Struktur und Selbstverständnis der rechten und rechtsextremen Kräfte in der polnischen Republik. „**Osteuropa**”, 51. Jhg., Heft 3, März 2001, S. 263.; The Europa World Year Book 1997. Volume II. Europa Publications Limited, London 1997, p. 2682. Valamennyi forrást idézi: **Balogh**: Kelet-Közép-Európa. ...

⁴² A Szolidaritás egyik utódszervezete volt a Szolidaritás szakszervezet és politikai (választási szárny) szervezet (Forrás: The Europa World Year Book 1993. Volume II. ... p. 2329. Idézi: **Balogh**: Kelet-Közép-Európa. ...), amelynek választási szárnya (Forrás: **Balogh**: Kelet-Közép-Európa. ...), majd az ebből 1997-ben létrejött Szolidaritás Választási Akció-Társadalmi Mozgalma vett részt (Forrás: The Europa World Year Book 1998. Volume II. Europa Publications Limited, London 1998, p. 2759. Idézi: **Balogh**: Kelet-Közép-Európa. ...).

⁴³ Lásd a koalícióról: **Juchler** 1998, S. 148, 156, 157.; „**Polityka**”, 40/1997, 5. o.; „**Polityka**”, 45/1997, 21. o.; „**Gazeta Wyborcza**”, 25.9.1997, 3. o. Valamennyi forrást idézi: **Juchler** 1998, S. 158, 159.; The Europa World Year Book 1998. Volume II. ... pp. 2758, 2759. Az összes forrást idézi: **Balogh**: Kelet-Közép-Európa. ...

konzervatív/nemzeti-nacionalista/szocialisztikus), a vezetők közötti tradicionális személyi-hatalmi ellentétek és a kormányzati tevékenység számtalan negatív közgazdasági-szociális intézkedése. Ezek hatására ismét töredezetté, sokpártivá vált a keresztény-konzervatív és a nemzeti-nacionalista irányzat s ez megmaradt egészen napjainkig. Az „utódszervezetek” közül – a Jog és Igazságon kívül – két szervezet rendelkezik a legnagyobb politikai súllyal. Az egyik a 2001. januárjában alapított mérsékelt liberál-konzervatív **Polgári Platform**, amelyhez a 2000-es államfőválasztáson elindult független jelölt, Andrzej Olechowski, a Szolidaritás Választási Akcióból és a Szabadság Unióból kilépett csoportok tartoztak (előbbihez sorolható pl. a Szejm-elnök, Maciej Płażynski, utóbbihoz pedig pl. Donald Tusk).⁴⁴ A másik az úgyszintén 2001-ben létrejött **Lengyel Családok Ligája** elnevezésű szövetség (Nemzeti Párt, Lengyel Megegyezés Pártja Katolikus Nemzeti Mozgalom, Nemzeti Parasztszövetség, Összlengyel Ifjúság), amely keresztény, nacionalista és unió-ellenes.⁴⁵

2.3., A Jog és Igazság megalapítása

A Szolidaritás Választási Akció 1999-ben megindult bomlási folyamatában szerveződött meg a Jog és Igazság, mégpedig Lech Aleksander Kaczyński, Jarosław Aleksander Kaczyński és Ludwig Dorn vezetésével. 2001. március 3-án jelentették be a párt létrejöttét a „Jobboldal sikerének feltételei” címmel tartott sajtótájékoztatón, s 2001. márciusában és áprilisában sorra alakultak meg alapszervezetei. Abban az időszakban a párt gerincét a Centrum Megegyezés, a Szolidaritás Választási Akció egy része és a Mozgalom Lengyelország Megújulásáért (Mozgalom Lengyelország Újjáépítéséért-B.L.)⁴⁶ adta.⁴⁷ Sokkal pontosabb adatokkal szolgál az alapítókról maga a párt: a Jog és Igazságot az egykori Szolidaritás Választási Akció centrumához tartozó személyek (Centrum Megegyezés, Keresztény Nemzeti Egyesülés, Konzervatív Néppárt) alapították többségében (hivatalosan 2001. június 13-án)⁴⁸. Természetesen a pontosítás nem a Kaczyński ikrekre és L. Dornra vonatkozik, hanem azokra a politikai szervezetekre, amelyek korábban tagjai voltak a választási akciónak, s ahonnan a megnevezett személyi kör érkezett. E folyamattal párhuzamosan alakult meg egy másik jobboldali párt, a **Jobboldal Szövetsége** (kiemelés-B.L.) a Konzervatív Népi Tömörülés egy részéből (pl. Mirosław Styczeń és Kazimierz Michał Ujazdowski) 2001. március 26-án. A szövetség közös listán indult a Jog és Igazsággal a 2001-es nemzetgyűlési választásokon, 17 képviselője a PiS frakciójában kapott helyet, majd 2002. nyarán egyesült a PiS-szel.⁴⁹

A Jog és Igazság párt megszervezésében kulcsszerepet játszottak a Kaczyński testvérek, akik 1948. június 18-án születtek Varsóban, s mindketten a Varsói Egyetemen szereztek jogi diplomát. Jarosław Aleksander Kaczyński 1976-1981-ig a Társadalmi Önvédelmi Bizottság munkatársa, 1980-ban a Szolidaritás wrocławói sztrájkbizottságának tagja. 1983-1987. között a

⁴⁴ Lásd erről részletesen: **Juchler** 2001, S. 1408.; **Maher** 2002, p. 3274. A forrásokat idézi: **Balogh**: Kelet-Közép-Európa. ...

⁴⁵ **Maher** 2002, p. 3274. Idézi: **Balogh**: Kelet-Közép-Európa. ...

⁴⁶ 1995-ben alakult konzervatív politikai tömörülés. Forrás: The Europa World Year Book 1996. Volume II. ... p. 2600. Idézi: **Balogh**: Kelet-Közép-Európa. ...

⁴⁷ A Jog és Igazságról lásd részletesen: **Kowalczyk, Krzysztof**: Prawo i Sprawiedliwość. In: **Kowalczyk, Krzysztof-Sielki, Jerzy** (szerk.): Polskie partie i ugrupowania parlamentarne. Toruń, Adam Marszałek 2004, 143-168. o.

⁴⁸ O partii. Partia/Forum Młodych. In: Obywatel IV Rzeczypospolitej. In: www.blizejludzi.pl. In: <http://www.pis.org.pl>.

⁴⁹ A Jog és Igazságról és a Jobboldal Szövetségéről lásd részletesen: **Kowalczyk**: Prawo In: **Kowalczyk-Sielki** 2004, 143-168. o.

(Szolidaritás-B.L.) Ideiglenes Koordinációs Bizottságának tagja, 1987-től a (Szolidaritás-B.L.) Országos Végrehajtó Bizottságának titkára, 1989-1991-ig pedig a „ Tygodnik Solidarność „ főszerkesztője, Lech Wałęsa főtanácsadója. 1990-ben a Centrum Egyetértés (Centrum Megegyezés-B.L.) alapítója, elnöke, 1989-1991. között szenátor, 1992-1993. között, majd 1997-től képviselő (jelenleg is az-B.L.). Lech Aleksander Kaczyński 1977-1978-ban a KOR, 1978-1980. között a szabad szakszervezetek, 1980-tól pedig a Szolidaritás aktivistája. 1988-1991. között Lech Wałęsa politikai főtanácsadója, 1988-1990. között a Szolidaritás Országos Végrehajtó Bizottságának titkára, 1990-1991. között pedig a Szolidaritás elnökhelyettese. 1989-1991. között szenátor, 1991-1993. között, majd 2001-től képviselő (jelenleg már nem, mert köztársasági elnök-B.L.). 2000-2001. között igazságügy miniszter.⁵⁰ A testvérek már fiatalon bekapcsolódtak a Szolidaritás megszervezésében kiemelkedő szerepet játszó ellenzéki értelmiségi kör munkájába, majd a szervezet tevékenységébe, irányításába. A Szolidaritás felbomlása óta az ikrek a keresztény-konzervatív/nemzeti-nacionalista irányzat legnevesebb és legbefolyásosabb személyiségei közé tartoznak, s akik úgy gondolták, hogy a Szolidaritás Választási Akció meggyengülése miatt, amelyben szerepet játszottak a sokszínű politikai szövetség tagjai közötti folyamatos koncepcionális és személyi ellentétek, továbbá a kormányzati tevékenység ellentmondásossága, váltani szükséges. Az új politikai párt alapjaiban a korábbi befolyásos keresztény-konzervatív/nemzeti-nacionalista politikai szervezetek (**Centrum Megegyezés, Keresztény Nemzeti Egyesülés, Konzervatív Néppárt**) több egykori vezetőjére, tagjára és szimpatizánsára épült, a **Jobboldal Szövetsége** csatlakozásával pedig úgyszintén korábbi, hasonló értékeket hangoztató csoportok jelentek meg a pártban. A Jog és Igazság szervezőinek azonban nem sikerült összefogni az összes, az irányzathoz tartozó politikai erőt, ugyanakkor már rövid távon a tábor vezető politikai pártjává kívántak válni, összekapcsolva ezt nemzetgyűlési és kormányzati hatalommal. Már kezdettől a háttérben jelen volt **több katolikus világi szervezet, a katolikus-fundamentalista rádióadó, a Radio Maryja és a Szolidaritás Szakszervezet**. Ezek a szervezetek és a rádióadó részt vettek a párt 2005-ös nemzetgyűlési választási kampányában is, sőt, a Szolidaritás több funkcionáriusát és számos tagját is bevitte a Szejmbe a Jog és Igazság listáin.⁵¹

3., A Jog és Igazság működése

3.1., A párt felépítése, értékrendje

A Jog és Igazság jelenlegi **Szervezeti Szabályzatát** a párt 2006. június 3-i lódzi 2. Kongresszusán fogadták el⁵², s a korábbi struktúrával összehasonlítva jól látható, hogy számos megelőző és jelenlegi döntéshozó egyedi és testületi szerv (pl. a Pártelnök, a Központi Vezetőség) felépítése és hatásköre lényegében azonos. A hatályos Szervezeti Szabályzat

⁵⁰ **Hermann Péter** (Főszerk.): Biográf ki kicsoda. Kortársaink életrajzi lexikona. Budapest, Poligráf Kiadó 2003., 774-775. o.

⁵¹ Vö: Skąd pochodzą posłowie PiS. „ **Gazeta Wyborcza** „, 5.10.2005. Idézi: **Lang, Kai-Olaf**: Auf dem Weg zur IV. Republik ? Die Parlamentswahlen in Polen vom 25. September 2005. „, **Osteuropa** „, 55. Jhg., Heft 10, Oktober 2005, S. 138. A megadott lengyel forrás, amelyet K-O. Lang idéz csupán a 2005-ös választásokra utal, a korábbiakra történő hivatkozás saját kutatási eredmény-B.L.

⁵² O partii ...; Dokumenty: Partia. In: Obywatel ...

alapján a párt országos, regionális, megyei és területi szinten működik. **Országos szinten** (kiemelés-B.L.) a következő vezető szervek találhatók:

- Kongresszus
- Pártelnök
- Politikai Tanács
- Központi Vezetőség
- Politikai Bizottság
- Országos Ellenőrző Bizottság
- Társadalmi Fegyelmi Bíróság.⁵³

Kongresszust (kiemelés-B.L.) legalább négy évenként szükséges tartani, s hatáskörébe pl. a következők tartoznak: a Szervezeti Szabályzat elfogadása; döntés a párt programjáról; a Pártelnök, a Politikai Tanács 120, az Országos Ellenőrző Bizottság 11 és a Társadalmi Fegyelmi Bíróság 11 tagjának megválasztása és visszahívása.⁵⁴ 2001-2006. júniusa között és a 2. Kongresszus után is formálisan és ténylegesen a párt legjelentősebb döntéshozó testülete, ugyanis itt döntenek a Jog és Igazság stratégiai kérdéseiben (pl. az alapértékek és a stratégiai program elfogadása, a szervezeti felépítés meghatározása, személyi kérdésekben döntés). A demokratikus jogállamok politikai pártjainak tényleges funkcionálása azonban árnyaltabbá teszi ezt a helyzetet, s így van ez a vizsgált lengyelországi párt esetében is. A két Kongresszus közötti periódusban, ideértve azok előkészítését is, egyes országos pártszervek legalább olyan, sőt, számos vonatkozásban jelentősebb kompetenciával rendelkeznek, mint a Kongresszus. Így pl. a Pártelnök, de legalábbis a posztra legesélyesebb személyek köre a legbefolyásosabb érdekcsoportok közötti bonyolult előzetes háttértárgyalások során dől el. Hasonló alkufolyamatban fogalmazódnak meg a párt alapértékei. E szervek közül is kiemelkedik a **Pártelnök**, aki többek között irányítja a Politikai Tanács, a Központi Vezetőség és a Politikai Bizottság munkáját⁵⁵, tehát maga a Szervezeti Szabályzat is kiemelkedő szerepet biztosít az első ember számára azáltal, hogy hatáskörébe utalja a Kongresszuson kívüli három országos irányító testület (Politikai Tanács, Központi Vezetőség, Politikai Bizottság) tevékenységének vezetését. Ez persze korántsem véletlen, ugyanis a pártot L. Dorn mellett alapító Kaczyński fivérek karizmatikus egyénisége igényelte is az ilyen jellegű vezetési modellt. 2001-2003. között L. A. és J. A. Kaczyński társelnöki funkciót töltött be a pártban⁵⁶, 2003-tól pedig J. A. Kaczyński (pártelnöki funkciójában megerősítette a 2006-os Kongresszus) egyedül⁵⁷. A másik domináns országos szerv a **Politikai Bizottság**, amelynek funkciójánál fogva tagja mindenekelőtt a Pártelnök, aki egyben a bizottság elnöke, továbbá a párt tiszteletbeli elnöke, a párt alelnökei, a párt főtitkára és a Központi Vezetőség elnöke, valamint hat választott tag, s hatáskörébe tartozik pl. a Központi Vezetőség két ülése közötti időszakban a végrehajtó funkció ellátása⁵⁸. A bizottság kulcsfontosságát garantálja, hogy a Jog és Igazság legfontosabb egyedi szervei az előzetes alkuk eredményeként funkciójuk alapján tagjai a testületnek, továbbá az is, hogy ez tekinthető lényegében a folyamatosan működő végrehajtó szervnek. A Politikai Bizottság munkájában jelenleg részt vesz pl. Zbigniew Ziobro, Jerzy Polaczek, Zbigniew Wassermann, Przemysław Gosiewski, Teresa Kostrzewska-Gorczyzna, Wojcieh Jasiński, Krzysztof Jurgiel, Marek Kuchciński, Kazimierz Marcinkiewicz Marian Piłka.⁵⁹ A szabályzat 32. §-a ugyan nem említette az országos szervek között a párt

⁵³ Statut. Prawo i Sprawiedliwość. 32. §., 8. o. In: Dokumenty: Partia. In: Obywatel ...

⁵⁴ Statut... 34. §. 1.pont, 36. §., 8-9. o.

⁵⁵ Statut ... 37. §. 1 pont, 9. o.

⁵⁶ **Hermann** 2003, 774-775. o.

⁵⁷ O partii ...

⁵⁸ Statut ... 45. §. 1., 4. pont, 12. o.

⁵⁹ O partii....

alelnökeit, ténylegesen ők is a legjelentősebb döntéshozó körhöz sorolhatók. A Politikai Tanács 2006. július 8-án a következő személyeket választotta alelnökké: Ludwig Dorn, Marek Jurek, Adam Lipiński és Kazimierz Michał Ujazdowski.⁶⁰ Kétségkívül fontos testület a **Politikai Tanács** is, amely a legfelső döntéshozó testület a két Kongresszus közötti időszakban, tagja pl. a Pártelnök, a Kongresszus által választott 120 fő, s hatáskörébe tartozik pl. a kongresszusi határozatok alapján meghatározni a párt politikáját, s megválasztani és visszahívni a Politikai Bizottság választott tagjait⁶¹. A 2001-2006. közötti periódus elemzése azonban azt mutatja, hogy a Kongresszus összefüggésében korábban említett egyedi szervek (a Pártelnök, az alelnökök) és a Politikai Bizottság hasonló szerepet töltenek be a Politikai Tanács funkcionálásánál is. A döntési kompetenciával rendelkező irányító testületek közül a gyakorlatban a **Központi Vezetőség** rendelkezik a legcsekélyebb befolyással annak ellenére, hogy a Szervezeti Szabályzat a párt legfelső végrehajtó testületeként jelöli meg, s amelynek feladatkörébe tartozik pl. a Kongresszus és a Politikai Tanács határozatainak végrehajtása (tagjai a Megyei Vezetőségek elnökei)⁶². Az **Országos Ellenőrző Bizottság** a legfelső döntés-ellenőrző szerv, a **Társadalmi Fegyelmi Bíróság** pedig személyi és szervezeti szabálysértési ügyekben dönt.

A Jog és Igazság országos szintje alatt helyezkedik el a **regionális** (18 regionális szervezet van), az egyes régiókban pedig három regionális szerv található: a Regionális Tanács, a Regionális Tanács Elnöke és az Ellenőrző Bizottság.⁶³ A **Regionális Tanácsok** tekinthetők a régiók „Kongresszusai”, -nak, a **Regionális Tanácsok Elnökei** végrehajtó egyedi szerveinek, az **Ellenőrző Bizottságok** pedig döntés-ellenőrző testületeinek. A következő szint a **megyei**, amelynek vezető szervei a Megyei Küldöttgyűlés, a Megyei Vezetőség Elnöke és a Megyei Vezetőség.⁶⁴ A **Megyei Küldöttgyűlések** felelnek meg a megyei „Kongresszusok”, -nak, a **Megyei Vezetőségek** s azok **Elnökei** pedig a végrehajtó szervek. A legalsó szint, a **területi**, ténylegesen két szintre bomlik. A megyei alatt található a **járási**, amelynek két vezető szerve van, mégpedig a **Küldöttgyűlés** és a **Járási Vezetőség** (kiemelések-B.L.)⁶⁵, előbbi a járások „Kongresszus”, -a, utóbbi pedig végrehajtó testülete. A járási szint alatt pedig az **alapszervezeti** szint helyezkedik el, alapszervezetek **községi**, **városi** illetve **városi kerületi** szinten működhetnek (Olyan nagyvárosok, mint pl. a főváros, megyei szintnek felelnek meg, s elsősorban itt működnek kerületi szervek.). Az alapszervezetek vezető szervei a **Taggyűlés** és a **Pártvezetőség** (kiemelések-B.L.)⁶⁶, s a korábbi szinteken funkcionáló testületekhez hasonlóan itt is előbbi „Kongresszus”, -ként, utóbbi pedig végrehajtó szervként tevékenykedik.

A Jog és Igazság koncepciójának alapértékeit több oldalról szeretném bemutatni, elemezni. A (2005. októberi-B.L.) köztársasági elnökválasztás után Ulrich Schmid a következőképpen jellemezte a pártot: A Jog és Igazság pártja kétségkívül olyan politikai erő, amely nem egyszerűen semmibe veszi az európai civilizáció alapjait, hanem egyúttal olyan tudatos konzervatív nemzeti párt, amely egyértelműen úgy nyilvánítja a vallást saját alapértékének, hogy ezáltal megsértené az állam szekularizációs jellegét.⁶⁷ Az értékelésben kemény és elgondolkodtató megfogalmazások szerepelnek, kérdés azonban, hogy valóban ennyire „fekete-fehér”, -e a helyzet. A párt koncepciójában, vezetőinek, meghatározó személyiségeinek

⁶⁰ O partii...

⁶¹ Statut...39. §. 1., 2. pont, 40. §. 1. pont, 9-10. o.

⁶² Statut... 42. §. 1., 2. pont, 43. §. 1. pont, 10-11. o.

⁶³ Struktura organizacyjna. Partia/Forum Młodych. In: Obywatel ; Statut ...46. §. 2. pont, 12-13. o.

⁶⁴ Statut...50. §. 3. pont, 14. o.

⁶⁵ Statut ...60. §., 18. o.

⁶⁶ Statut... 60. §., 18. o.

⁶⁷ **Schmid, Ulrich**: Polens Rechtskonservative triumphieren. „**Neue Zürcher Zeitung**”, 25.10.2005. Idézi: **Garsztecki, Stefan**: Politisches Erdbeben in Polen? Deutsche Befürchtungen, polnische Kontexte. „**Osteuropa**”, 55. Jhg., Heft 11, November 2005, S. 22.

nyilatkozataiban állandóan visszaköszön a sztálini totalitárius modell közvetlen vagy közvetett bírálata. A „létező szocializmus” totális politikai rendszerét, hatalmi koncentrációját és centralizációját, a hatalmi elit korlátlan uralmát, az alapvető politikai, gazdasági, szociális jogok és szabadságok lábbal tiprását, a nehézipart középpontba helyező, egyoldalú gazdaságpolitikát, az egyház-ellenes politikát, a „szocialista kultúra”-t és a Szovjetuniótól való egyoldalú függést, a nemzeti szuverenitás feladását egyaránt a lengyel nemzeti hagyományoktól való eltérésnek tekinti a párt. Nem elégszik meg azonban a közelmúlt bírálatával, hanem tovább lép, s azt állítja, hogy a rendszerváltás során létrejött III. Köztársaságban is fennmaradtak jelentős „szocialista maradványok”, ezért a társadalom előtt álló egyik legfontosabb feladat a 2005-ben elfogadott pártprogram értelmében leépíteni a posztkommunista intézményeket és felszámolni a funkcionáriusok kiváltságait⁶⁸. A kommunizmussal való teljes szakítást és Lengyelország újjáépítését hangsúlyozta többek között köztársasági elnökválasztási kampányában Lech Kaczyński is.⁶⁹ Nyilvánvalóan nem az a feladat, hogy értékeljem akár a „szocialista rendszer”-t, akár annak „utóélet”-ét, ezért tényként állapítom meg, hogy a Jog és Igazság a „kommunizmus teljes tagadásából” indul ki. A teljesen megújuló IV. Köztársaság eszmei gyökerei a nacionalista Roman Dmowskiig és Józef Piłsudskiig nyúlnak vissza⁷⁰. L. A. Kaczyński az erős apafigura képében tűnt fel - „Erős elnök, derék Lengyelország” - választási jelszavával az államfőválasztáson.⁷¹ A társadalom megújulása érdekében a párt szükségesnek tartja mindenekelőtt az állam új alapokra helyezését többek között a büntetőjog megerősítése és a közszolgálat reformja révén, erkölcsi megújulását a szociális igazságosság, a keresztény értékek és a nemzeti összetartás alapján, továbbá a szociális Lengyelország megteremtését az állam szociálpolitikai szerepvállalása segítségével, mely utóbbi nem utolsó sorban a katolikus világ iránti elkötelezettségből és a katolikus szociális tanokhoz való közelségből ered.⁷² A lengyelországi pártrendszerben a Jog és Igazság a **keresztény** irányzathoz tartozó politikai pártok közé sorolható, amit elsősorban az erős, egyúttal szociálisan érzékeny állam és a keresztény értékek előtérbe állítása igazol. Valójában ennél sokkal árnyaltabb a kép. A párt egyik domináns csoportja L. A. Kaczyński vezetésével **radikális keresztény-konzervatív alapelvek** talaján áll, az állami szervezeti rendszerben központi helyet kíván biztosítani a köztársasági elnöknek, ami túlmutat az elnöki kormányformán s inkább emlékeztet J. Piłsudski vagy Horthy Miklós tekintélyelvű hatalmi pozíciójához (L. A. Kaczyński bizalmasai körében „új” Piłsudskinak nevezi magát), államvallássá akarja nyilvánítani a római katolikus vallást, a társadalmi együttélés kötelező alapszabályává szeretné tenni a keresztény erkölcs tanait, s a „jóságos” államnak kell gondoskodnia a szociálisan rászorulókról. A társadalom átalakításában kulcsszerepet szán a római katolikus egyháznak, amit jelez pl., hogy L. A. Kaczyński a parlamenti választások előtt nem hivatalos levélben fordult a papsághoz, s levelét többek között a következőkkel indította: Az Úr előtt közismert, hogy államfőjelöltként majdani hivatalával összefüggő felelősség terheli őt⁷³, ami „szabadon fordítva” azt jelenti,

⁶⁸ Prawo i Sprawiedliwość Program 2005. IV. Rzeczpospolita. Sprawiedliwość dla Wszystkich. In: Dokumenty: Partia. In: Obywatel ...

⁶⁹ **Népszava-információ.** Donald Tusk vezet Lech Kaczyński előtt. Jobboldali párviadal Varsóban. „**Népszava**” 2005. 10. 10. 2. o.

⁷⁰ Roman Dmowski a huszadik század első harmada meghatározó lengyel politikusa, akárcsak Józef Piłsudski litván nemesi származású, szocialista elveket is valló autoriter államfő. Ezen adatok és értékelés forrása: **Loew, Peter Oliver:** Zwillinge zwischen Endecja und Sanacja. Die neue polnische Rechtsregierung und ihre historischen Wurzeln. „**Osteuropa**”, 55. Jhg., Heft 11, November 2005, S. 9.

⁷¹ **Népszava-összeállítás.** Hivatalos végeredményt kedde ígér Varsó – Tusk a vártól gyengébben szerepelt. Kaczyński győzött az elnökválasztáson. „**Népszava**”, 2005. 10. 24. 2. o.

⁷² **Lang** 2005, S. 144.

⁷³ **Rolicki, Janusz:** Polen am Wendepunkt. Prognosen eines politischen Menschen. „**Osteuropa**”, 55. Jhg., Heft 10, Oktober 2005, S. 152.

hogyan az Úrtól ered leendő államfősége. Ez a csoport közvetett módon **nemzeti-nacionalista értékeket** is közvetít a társadalom felé, így központi helyen szerepel a lengyel nemzeti tradíciók ápolásának fontossága, a lengyel etnikum magasabb rendűsége (L. A. Kaczyński nem, de az irányzat egyes kisebb csoportjai burkoltan orosz-német-zsidó-cigány-stb.-ellenes álláspontot képviselnek) és a lengyel szuverenitás garantálása. A nemzeti függetlenség a legfontosabb érték a megváltozott feltételek között – hangsúlyozta L. Kaczyński a Felkelés Múzeuma (Varsó-B.L.) megnyitóján elhangzott beszédében, a múzeumot pedig a hazafias érzelmek ápoló központjának tekintette.⁷⁴ Ugyancsak ő fogalmazta meg azt is, hogy az Európai Uniónak csak korlátozott mértékben kell betöltenie integráló szerepet.⁷⁵ A párt másik meghatározó csoportja, amelynek egyik legmarkánsabb vezetője Kazimierz Marcinkiewicz, **mérsékelt keresztény-konzervatív/nemzeti-nacionalista alapelvek** realizálásával kívánja felépíteni a IV. Köztársaságot. Ez a csoport is fontos szerepet kíván biztosítani az „új”, Lengyelország irányításában a jelenlegihez képest szélesebb hatáskörrel rendelkező köztársasági elnöknek, döntési kompetenciája azonban az amerikai illetve a francia, s nem a tekintélyelvű államfő jogköréhez közelítene. Fontosnak tartja az állam szociális feladatkörének bővítését, a keresztény erkölcs és a római katolikus vallás társadalomformáló szerepét, elveti azonban államerkölcse és vallássá nyilvánítását. Hangsúlyozza továbbá a lengyel nemzeti hagyományok ápolásának fontosságát, de nem jellemzi radikális nacionalizmus (pl. zsidó-ellenesség); a lengyel szuverenitás is alapelv, szükségesnek tartja azonban a korlátozott együttműködést az Európai Unióval, az USA-val, sőt, Oroszországgal is.

Összefoglalva megállapítható, hogy 2001-es megalakulását követően a Jog és Igazság vezetői, befolyásos személyiségei **keresztény-konzervatív/nemzeti-nacionalista értékeket** fogalmazták meg, hirdettek a nyilvánosság előtt illetve közvetítettek burkolt formában.

3.2., Kormányzati pozíciótól kormányzati pozícióig

Az 1997-es parlamenti választások után megalakult koalíciós kormány (Szolidaritás Választási Akció - Szabadság Unió) 1999-től folyamatosan átalakult a választási akció fokozatos felbomlása következtében, ráadásul 2000. június elején kilépett a koalícióból a Szabadság Unió, s ezt követően kisebbségi Szolidaritás Választási Akció kormány irányította az országot, s amelynek L. A. Kaczyński (igazságügy miniszter) és Kazimierz Mihał Ujazdowski (kulturális és nemzeti örökség miniszter) is tagja lett⁷⁶. Így 2001. márciusától (Jobboldal Szövetsége) illetve 2001. júniusától (Jog és Igazság) a 2001. szeptemberi nemzetgyűlési választásokig a két párt is kormányzati tényező lett, ténylegesen mérhető teljesítményük azonban csekély volt az idő rövidsége miatt. A két miniszteri pozíció és azok jellege (igazságügy, kultúra és nemzeti örökség) csupán periférikus lehetőségeket biztosított a két párt számára koncepciója érvényesítésére. Ennek ellenére a két szervezet frontembereihez tartozó L. A. Kaczyński és K. M. Ujazdowski már ebben a rövid periódusban is megkísérelte érvényre juttatni a **keresztény-konzervatív/nemzeti-nacionalista alapértékeket**.

⁷⁴ **Gnauck, Gerhard**: Alte und neue Fragen. Polen nach seinem patriotischen Wochenende. „**Neue Zürcher Zeitung**”, 12.8.2004. Idézi: **Gnauck, Gerhard**: Staatsinstinkt oder nationaler Komplex? Was Europa von Polens neuem Präsidenten zu erwarten hat. „**Osteuropa** 55., Jhg., Heft 11, November 2005, S. 5.

⁷⁵ **Gnauck** 2005, S. 5.

⁷⁶ **Maher, Joanne** (Sen. ed.): The Europa World Year Book 2000. Volume II. Europa Publications Limited, Taylor & Francis Group, London 2000, pp. 2965, 2975.

A 2001. szeptemberi parlamenti választásokon – előzetes várakozásaihoz képest – gyengébben szerepelt a Jog és Igazság, ugyanis egyrészt nem nyerte meg a választásokat, másrészt 44 mandátummal csupán a negyedik legnagyobb párt lett a Szejmben, és a Szenátusban is a Szenátusi Blokk-2001 választási szövetség, tagjai közt a Jog és Igazsággal, messze lemaradt a győztes baloldali koalíció mögött. A törvényhozási választásokat az 1996. júniusában megalakult, majd 1999-től fokozatosan szétesett Szolidaritás Választási Akció utódszervezetei elveszítették, ami azt jelezte, hogy külön-külön nem képesek eredményesen szerepelni az egyesült baloddallal szemben. Természetesen a szocialista-szociáldemokrata politikai-választási szövetség győzelméhez hozzájárult az 1997-2001. közötti kormányok sokszor ellentmondásos gazdaság-és szociálpolitikája is.

A 2004-es európai parlamenti választásokon sem tudta megvalósítani eredeti célját, a választások megnyerését, a Jog és Igazság (12,67 %, 7 mandátum). A választások ugyan uniós szintűek voltak, a szavazók többségét azonban sokkal jobban érdekelték az uniós csatlakozás várható hátrányos következményei (pl. a munkanélküliség és az infláció alakulása, az elmaradott régiók helyzete, az agrár kisvállalkozások jövője). A párt választási kampánya elsősorban a korrupció elleni harcról, a társadalmi megtisztulásról, a keresztény értékeken alapuló új társadalmi rendről és a tagállamok egyenjogúságára épülő Európai Unió gondolatáról szólt.

Ellenzéki pozícióban is (többek között – B.L.) a család állt a Jog és Igazság politikai tevékenységének homlokterében. Ebből kiindulva utasította el 2004. őszén a Szejmben és a Szenátusban azt a törvénymódosító javaslatot, amely lehetővé kívánta tenni a homoszexuálisok életközösségének jogi elismerését (a Szejm leszavazta a javaslatot).⁷⁷

A párt eddigi történetének legnagyobb politikai sikerét 2005-ben érte el. A 2005. szeptemberében megrendezett nemzetgyűlési választásokon mind a Szejmben (27 %, 155 képviselői hely), mind a Szenátusban (49 szenátor) a legtöbb mandátumot szerezte meg. A IV. Köztársaság alapelveit (keresztény értékek, nemzeti hagyományok, erős állam, amely egyidejűleg sugároz erőt s szociálisan érzékeny, a tagállami szuverenitáson nyugvó Európai Unió) hirdető Jog és Igazság a konzervatív Małopolska régióban és Nyugat-Galíciában, az antikommunizmus hagyományos fellegráiban- szoros egyházi kötődéssel – gyakran több mint 30 %-os szavazati eredményt ért el⁷⁸, így pl. Nowy Sącz (Małopolska régió), Rzeszów (Podkarpackie régió – Nyugat-Galíciában található – B.L.), továbbá Bielsko Biala (Śląskie régió – Małopolskie-től nyugatra határos régió – B.L.) választási kerületben pedig több mint 35 %-ot, ugyanakkor az ország közép-középnagyvárosi övezetében található Piła és Konin (Wielkopolskie régió) választási kerületben pedig kevesebb mint 20 %-ot (egy-egy közigazgatási régió általában több választási kerületből áll – B.L.)⁷⁹. Más ismérvek segítségével is értékelhetjük a párt szereplését: lakóhely nagysága: község: 24, 50000 fő alatti város: 28, 50000-200000: 29, 200000 fő felett: 29 % (%=a lakóhely nagysága alapján a pártra leadott Σ szavazat); végzettség: primér: 23, szakképzett: 30, érettségi: 30, főiskola: 26 % (%=a végzettség alapján a pártra leadott Σ szavazat); életkor: 18-24: 26, 25-39: 27, 40-59: 29, 60 felett: 28 % (%=a életkor szerint a pártra leadott Σ szavazat)⁸⁰. A parlamenti választásokon a Jog és Igazság legnagyobb vetélytársa a mérsékelt keresztény-konzervatív/liberális Polgári Platform volt, amely megkísérelte ötvözni a keresztény (pl. a keresztény értékek jelentősége) és a liberális (pl. a piacelvű és nem szociális állam) alapelveket, végeredményben

⁷⁷ PiS przeciwi związkom homoseksualnym. In: **GW** 1.12.2004. – Homoseksualiści podzielili Senat. In: **GW** 5.12.2004. – Uchwała Senatu Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 3 grudnia 2004 r. W sprawie wniesienia do Sejmu projektu ustawy o rejestrowanych związkach między osobami tej samej płci, Druck nr 3664 z 23.12.2004. Valamennyi forrást idézi: **Garsztecki** 2005, S. 24

⁷⁸ **Lang** 2005, S. 140.

⁷⁹ Polen Wahlen zum Sejm 2005 – Stimmenanteil der Parteien nach Wahlkreisen. Ergebnisse der Prawo i Sprawiedliwość regionale Verteilung. I.2. Karten zu den polnischen Parlamentswahlen. In: **Lang** 2005.

⁸⁰ **Lang** 2005, S. 139.

abban az értelemben sikertelenül, hogy a párt nem nyerte meg a választásokat. Rá kell mutatni továbbá arra is, hogy a radikális keresztény-konzervatív/nacionalista értékeket hirdető **Lengyel Családok Ligája**⁸¹ 34 képviselői és 7 szenátori helyet szerzett, a populista (pl. a munkanélküliség felszámolása, a hátrányos helyzetűek állami eszközökkel történő támogatása) **Lengyel Köztársaság Önvédelmi Pártja**⁸² pedig 56 képviselői és 3 szenátusi mandátumot nyert el.

2005 azért is fontos év, mert a **köztársasági elnökválasztást** is a Jog és Igazság jelöltje nyerte meg. A 2005. október 9-én megtartott első fordulóban Donald Franciszek Tusk (Polgári Platform) végzett az élen (36,3%), Lech Aleksander Kaczyński (Jog és Igazság) pedig a második helyet (33,1%) szerezte meg.⁸³ Mivel a hatályos választójogi szabályozás értelmében egyetlen jelölt sem szerezte meg a leadott érvényes szavazatok abszolút többségét, így második forduló kellett tartani az első fordulóban legjobban szerepelt két jelölt részvételével. A 2005. október 23-i második fordulót L. A. Kaczyński (54,04 %) nyerte meg D. F. Tusk (45,96 %) előtt.⁸⁴ Amint arról korábban már részletesen volt szó, L. A. Kaczyński választási kampányában, de már azt megelőzően is folyamatosan, akár mint a Jog és Igazság egyik legbefolyásosabb személyisége, akár mint varsói főpolgármester, a keresztény/nacionalista értékek elsődlegességét hirdette. Az első fordulóban elsősorban saját pártja tagjai, szimpatizánsai támogatták szavazataikkal, ez azonban kevésnek bizonyult. A második fordulóban a Jog és Igazság pártján kívül rá szavazott a Lengyel Családok Ligája és a kisebb keresztény-konzervatív/nemzeti-nacionalista pártok többsége, továbbá az első fordulóban 15,1 %-ot elért Andrzej Lepper (Lengyel Köztársaság Önvédelme – pontosabban: Lengyel Köztársaság Önvédelmi Pártja – B.L.)⁸⁵ szavazói is. A. Z. Lepper arra szólította fel szavazóit, hogy L. A. Kaczyńskit támogassák, ugyanis szerinte „Katasztrófa lenne Lengyelország számára, ha egy liberális győzedelmeskedne.”⁸⁶ Varsó főpolgármesterét inkább a tradicionálisabb, kevésbé tehetős, vidéki, falusi választók támogatták, akik egy szociálisabb államot szeretnének.⁸⁷ A második fordulóban 78 % fölötti támogatást kapott a Jog és Igazság jelöltje pl. Podkarpackie, Lubelskie, Małopolskie, Podlaskie és Mazowieckie vajdaságokban.⁸⁸ D. F. Tusk egész politikai pályafutását a liberális értékek határozták meg, s a 2005-ös államfőválasztáson is ezeket az alapelveket (pl. liberális elveken nyugvó piacgazdaság, demokratikus jogállam, korlátozott hatáskörű állam, az Európai Unió messzemenő támogatása) helyezte kampánya középpontjába. A második fordulóban a Polgári Platform, a Lengyel Szociáldemokrácia (jelöltje, Marek Stefan Borowski 10,3 %-ot kapott az első fordulóban)⁸⁹, a Demokratikus Baloldali Szövetség, a Demokrata Párt és a Szabadság Unió tagjai, szimpatizánsai egy része támogatta elsősorban, tehát a szocialista-szociáldemokrata/liberális tábor egyes csoportjai. D. F. Tusk mögött mindenekelőtt a fiatalok, a tehetősebb és képzettebb rétegek, valamint a nagyvárosok lakói álltak.⁹⁰

⁸¹ A párt koncepciójáról lásd: **Balogh**: A pártrendszer sajátosságai ...

⁸² Lásd erről: **Balogh**: A pártrendszer sajátosságai ...

⁸³ Polish presidential election 2005. In: http://en.wikipedia.org/wiki/Polish_presidential_election
◇◇2C_2005. In: Elections in 2005. In: http://en.wikipedia.org/wiki/Elections_in_2005.

⁸⁴ Polish presidential ...

⁸⁵ Polish presidential ...

⁸⁶ **Népszava-összeállítás**. Wałęsa a liberális Tusk mellett. „Népszava”, 2005. 10. 22. 2. o.

⁸⁷ **Népszava-összeállítás**. Hivatalos végeredményt ... 2. o.

⁸⁸ Polen. Präsidentschaftswahl, zweiter Wahlgang am 23. 10. 2005. Nach Kreisen. I.4. Karten zu den polnischen Präsidentschaftswahlen. In: **Loew** 2005.

⁸⁹ Polish presidential ...

⁹⁰ **Népszava-összeállítás**. Hivatalos végeredményt ... 2. o.

3.3., Kormányon

A 2005-ös nemzetgyűlési választásokon győztes Jog és Igazság nem rendelkezett a stabil kormányzathoz szükséges abszolút többséggel a parlament egyik házában sem, ugyanis a Szejmben csupán az összes képviselői hely 33,69 %-át (155 mandátum), a Szenátusban pedig az összes szenátori hely 49 %-át (49 szenátor) birtokolta, így vagy felvállalta a kisebbségi kormányzás minden kockázatát vagy koalíciós partnert(eket) kellett keresnie. A pártvezetés először utóbbira tett kísérletet. A törvényhozási választásokon gyengén szereplő Demokratikus Baloldali Szövetséggel történő esetleges koalíciót mindkét politikai szervezet eleve kizárta a koncepcionális, személyi és történelmi ellentétek miatt, a Lengyel Paraszt/Nép/-Párt pedig periférikus helyzete (25 képviselői és 7 szenátusi hely) miatt esett ki a lehetséges partnerek közül. A koncepcionális azonosságok és hasonlóságok alapján lett volna esély a Jog és Igazság, a Lengyel Családok Ligája és a Lengyel Köztársaság Önvédelmi Pártja koalíciós együttműködésére (a három párt összesen 245 képviselői hellyel /53,2 %/ és 59 szenátusi hellyel /59%/ rendelkezett), a két utóbbi párt egyértelmű unió-ellenessége, a várható kedvezőtlen nemzetközi és nemzetközi pénzügyi reakciók azonban egyelőre levették a napirendről a közös kormányzást. Látszólag a Jog és Igazság és a Polgári Platform (288 képviselői hely /62,6 %/ és 83 szenátusi hely /83 %/ összesen) közös kormányzásának megvolt az esélye, amit nemcsak a Nemzetgyűlés mindkét házában meglévő többség – Szejm: abszolút, Szenátus: minősített -, hanem a koncepcionális közelség is megalapozott. Erre lehetett következtetni pl. a választásokon győztes párt miniszterelnök-jelöltjének, Kazimierz Marcinkiewicz nyilatkozatából is: a választásokon második helyen végzett Polgári Platform miniszterelnök-jelöltjének, Jan Rokitanak részt kell vennie a koalíciós kormányban⁹¹. A két párt vezetősége által folytatott bonyolult, fordulatokban gazdag, személyeskedésektől sem mentes, hosszú ideig elhúzódott tárgyalások azonban eredménytelennek bizonyultak. A kudarc számos okra vezethető vissza. Így különösen: a hatalmi pozíciók elosztása és a gazdasági kérdések kapcsán felmerült nézeteltérések; a platform rossznéven vette, hogy a Szejm elnökévé nem a párt, hanem a Jog és Igazság jelöltjét, Marek Jurek konzervatív politikust állították; a Szejm egyik alelnöke Andrzej Lepper lett; a választásokon győztes párt D. F. Tusk, a platform vezetőjének kifejezett felszólítására sem mondta fel a nem hivatalos „taktikai” szövetséget. A Lepper és az általa vezetett populista Önvédelemmel⁹². A két párt közötti hivatalos tárgyalások mellett „nem hivatalos” megbeszélések is zajlottak a Jog és Igazság, a Lengyel Köztársaság Önvédelmi Pártja, a Lengyel Családok Ligája, a Lengyel Paraszt/Nép/-Párt és a Német Kisebbség több vezetője között egy kisebbségi kormányzás lehetőségéről, s miután a kétpárti egyeztetések zátonyra futottak, a felek abban állapodtak meg, hogy kívülről támogatják az egypárti Jog és Igazság kormányt. Ilyen előzmények után kapott bizalmat K. Marcinkiewicz kisebbségi kormánya (Jog és Igazság 9 fő, 8 fő pedig független) a Szejmben (272 igen, 187 nem)⁹³. A szavazatok a következőképpen oszlottak meg: 272 igen: Jog és Igazság (155), a Lengyel Köztársaság Önvédelmi Pártja (56), Lengyel Családok Ligája (34), Lengyel Paraszt/Nép/-Párt (25), Német Kisebbség (2); 187 nem: Polgári Platform (133), Demokratikus Baloldali Szövetség (54), 1 képviselő (Demokratikus Baloldali Szövetség) pedig nem vett részt a szavazáson.⁹⁴ Egy felmérés alapján a lengyel

⁹¹ **MTI-információ.** Kazimierz Marcinkiewiczet jelölik miniszterelnöknek. „**Népszava**”, 2005. 09. 28. 2. o.

⁹² **MTI.** Kisebbségi kabinet Varsóban? „**Népszava**”, 2005. 10. 31. 2. o.; **(MTI).** Határidőt szabtak Varsóban. „**Népszava**”, 2005. 10. 29. 2. o.

⁹³ **(MTI).** Bizalom a lengyel kormánynak. „**Népszava**”, 2005. 11. 11. 2. o.

⁹⁴ A támogató szavazók egy részét (Lengyel Köztársaság Önvédelmi Pártja, Lengyel Családok Ligája és Lengyel Paraszt/Nép/-Párt) említi a következő forrás: **Maher** 2006, p. 3564. A megadott forrás ugyanakkor nem említi a

közvélemény 74 %-a foglalt úgy állást, hogy Lengyelországnak sokkal nagyobb hasznára válna, ha a PiS koalíciós kormányt alakított volna a Polgári Platformmal.⁹⁵ A későbbiekben többször is történtek személycserék a kormányban, domináns változást eredményezett azonban az új, immár többségi kormány megalakulása. A kisebbségi kormányzás néhány hónapja egyértelművé tette, hogy a kormányzati munka stabilitásához koalíciós kormányra van szükség, ezért a kormányzó párt felújította a Lengyel Családok Ligájával és a Lengyel Köztársaság Önvédelmi Pártjával már a nemzetgyűlési választások után folytatott megbeszéléseket. A koncepcionális azonosságok és hasonlóságok alapján 2006. április végén a három politikai párt koalíciós együttműködési megállapodást írt alá. Május 5.-én, az immár koalíciós többségi kormányba, több új minisztert neveztek ki, amelynek miniszterelnöke változatlanul K. Marcinkiewicz maradt. A 17 tagú koalícióban 9 fővel (pl. Ludwig Dorn miniszterelnök-helyettes, belügy-és közigazgatási miniszter, Wojciech Jasiński államkincstárügyi miniszter, Zbigniew Ziobro igazságügy miniszter, Kazimierz Michał Ujazdowski kulturális és nemzeti örökségi miniszter, Jerzy Polaczek közlekedési miniszter és Zbigniew Wassermann tárca nélküli miniszter) vett részt a Jog és Igazság, 2 fővel (pl. Andrzej Lepper, a párt elnöke, miniszterelnök-helyettes, mezőgazdasági-és vidékfejlesztési miniszter) a Lengyel Köztársaság Önvédelmi Pártja, úgyszintén 2 fővel (pl. Roman Giertych, a párt vezetője, miniszterelnök-helyettes, nemzeti képzési miniszter) a Lengyel Családok Ligája, 4 személy (pl. Zyta Gilowska miniszterelnök-helyettes, pénzügyminiszter, a Polgári Platform volt vezetője) pedig független volt.⁹⁶ A koalíciós kormány összetétele természetesen jelezte a tényleges parlamenti erőviszonyokat, ugyanis a miniszterelnököt, az egyik miniszterelnök-helyettest s utóbbival együtt 9 főt a Jog és Igazság delegált, akik között a párt több befolyásos személyisége (Ludwig Dorn és Kazimierz Michał Ujazdowski a párt alelnöke, Kazimierz Marcinkiewicz, Wojciech Jasiński, Jerzy Polaczek, Zbigniew Wassermann és Zbigniew Ziobro pedig a Politikai Bizottság tagja) is megtalálható. A Lengyel Családok Ligája és a Lengyel Köztársaság Önvédelmi Pártja két-két személlyel vett részt a koalícióban, mindkét párt elsőszámú vezetőjét / Andrzej Lepper és Roman Giertych) is jelölte az országos államigazgatási testületbe, s akik miniszterelnök-helyettesi posztot is kaptak. Ezzel azonban még nem zárult le az átalakulási folyamat, ugyanis K. Marcinkiewicz 2006. július 10-én lemondott a kormányfői posztról, amit még aznap el is fogadott a köztársasági elnök s egyúttal Jarosław Kaczyńskit bízta meg kormányalakítással, aki megőrizte pártelnöki funkcióját is.⁹⁷ A kormányfőváltás háttérében elsősorban közgazdasági-pénzügyi okok álltak. K. Marcinkiewicz ugyan keresztény-konzervatív/mérsékelt nacionalista értékek talaján áll, azonban azzal is tisztában van közgazdászként⁹⁸, hogy a lengyel gazdaság jelenlegi állapota nem teszi lehetővé egyidejűleg pártja koncepciója szociális ígéreteinek rövid távú teljesítését, a szükséges gazdaságélénkítő liberális intézkedések elfogadását és a költségvetési célok teljesítését. Ezzel szemben J. A. Kaczyński változatlanul szorgalmazza az állam keresztény alapon történő megerősítését, a „ keresztény-szociális háló „ kiterjesztését valamennyi rászoruló társadalmi csoport fölé.

A CBOS (Centrum Badania Opinii Społecznej) felmérése egyébként azt jelezte, hogy a lengyelek különösebb bizakodás nélkül fogadták a háromtagú kormánykoalíció

támogatók között a Német Kisebbséget, a nemmel szavazókat, a részt nem vevő képviselőt és az egyes szervezetek számszerű szavazatait. Ezek saját kutatási eredmények – B. L.

⁹⁵ **Népszava-információ.** Marcinkiewicz az Önvédelem támogatását reméli. Már tisztogat a lengyel kormány. „ **Népszava** „, 2005. 11. 02. 2. o.

⁹⁶ **Maher** 2006, pp. 3564, 3573, 3574, 3575.; (MTI). Lemondott a miniszter asszony. „ **Népszava** „, 2005. 01. 09. 2. o.

⁹⁷ (MTI) Kaczyński ikertestvérét nevezte ki. „ **Népszava** „, 2006. 07. 11. 2. o.; (MTI) Marcinkiewicz ma mond le. „ **Népszava** „, 2006. 07. 10. 2. o.

⁹⁸ K. Marcinkiewicz közgazdász, a Jog és Igazság fő gazdasági szakértője. Forrás: **Népszava-információ.** Kazimierz Marcinkiewiczet... 2. o.

megalakulását. A megkérdezettek csupán 12 %-a örült annak, hogy létrejött a koalíció, háromszor annyian (36%) fejezték ki aggodalmukat, a többség (43%) pedig közömbös maradt. Arra kérdésre, hogy milyen hatással lesz Lengyelország jövőjére az új kormány, a következő válaszok érkeztek: 21 % foglalt úgy állást, hogy a koalíció reformokat hajt végre és felgyorsítja az ország fejlődését, 30 % szerint nehéz választ adni a kérdésre, 49 % pedig elpazarolt időnek tekinti a koalíció kormányzati időszakát.⁹⁹

A kisebbségi, majd három párti koalíciós kormány nem egészen egy éves kormányzati teljesítménye, továbbá L. A. Kaczyński hasonlóan rövid államfői tevékenysége általánosságban azt mutatta, hogy a kényszerű kompromisszumok ellenére is törekedtek a kormánypártok és a köztársasági elnök programjuk teljesítésére, a keresztény-konzervatív/nemzeti-nacionalista/populista alapelvek mindvégig jelen voltak a lengyelországi politikai életben, a kormányok politikájában és a köztársasági elnök politikájában. Külpolitikai téren L. A. Kaczyński folyamatosan hangsúlyozta a lengyel nemzeti szuverenitás fontosságát, a lengyel nemzeti hagyományok megőrzésének elsődlegességét az Európai Unióban. Mesterséges képződménynek és határozatlanul működő szuperállamként jellemezte a konzervatív lengyel államfő a „Die Welt”, című német napilap 2006. március 9-i számában megjelent interjúban. „Az EU-ról alkotott véleményem a következő: egy szuperállam, amely magához vonja a nemzeti hatásköröket, és egyúttal meglehetősen tétován működik, mert csak jelképes költségvetéssel működik – ez egy mesterséges képződmény”, – jelentette ki a lengyel államfő.¹⁰⁰ L. A. Kaczyński „halottnak”, tartja az uniós alkotmány-tervezetet, s annak sem híve, hogy bevezessék részleteit, túl korainak véli az EU-külgügyminiszteri poszt létrehozását is.¹⁰¹ A kisebbségi kormány tevékenységét értékelve mindenekelőtt a „Warsaw Business”, főszerkesztőjét, Eliza Durkát érdemes megemlíteni, aki egy üzletemberi tanácskozáson elhangzott véleményeket összegezve írta a következőket: „A vállalkozók szerint a kormány egyetlen reformintézkedést sem tett meg, az üzletembereknek tett egyetlen ígéretét sem teljesítette. Az új miniszterek által tett vállalások többsége csak papíron étezik.”¹⁰² Vajon miért csodálkoznak és bírálják a lengyelországi vállalkozók? L. A. Kaczyński és a Jog és Igazság a nemzetgyűlési-és a köztársasági elnökválasztás előtt mindvégig egyértelműen hangsúlyozta, hogy a „IV. Köztársaság”,-ot a posztkommunista intézmények megszüntetésével, a keresztény alapokra helyezett, szociálisan érzékeny erős államra alapozva, a lengyel nemzeti hagyományok ápolásával kívánja felépíteni. A párt és az államfőjelölt választási ígéretei is ezekről szóltak. Így pl. a párt ígéretei között szerepelt, hogy 40, 30 és 19 %-os helyett 32 és 18 %-osra szállítják le a jövedelemadót. Nagyvonalú szubvenciókat helyezett kilátásba a parasztoknak, korábbi nyugdíjazást, nyugdíjemelést a bányászoknak; nyolc év alatt hárommillió lakás felépítéséhez ígért támogatást.¹⁰³ Már a kisebbségi kormány is elfogadott több szociális intézkedést, így pl. megduplázták a szülés után a kismamáknak járó egyszeri támogatást, a bébibónuszt; két héttel meghosszabbították a gyas időtartamát, továbbá 500 millió zlotyt ígértek a gyermekétkeztetés támogatására; átpolitizálták a közintézményeket – új vezetők kerültek a rádió és tv tanács, az idegenforgalmi hivatal élére, visszahívták az előző kormány által kinevezett nagyköveteket, hozzáláttak titkosszolgálatok megreformálásához.¹⁰⁴ Ezt a tendenciát erősítette a koalíciós kormány megalakítása, ugyanis a Lengyel Köztársaság Önvédelmi Pártja és a Lengyel Családok Ligája

⁹⁹ The Poles about the PiS-Self-Defence-LPR Government Coalition. In: Polish Public Opinion May 2006. In: http://www.cbos.pl/EN/CBOS_EN.HTM, p. 1.

¹⁰⁰ MTI-információ. Lesújtó lengyel államelnöki vélemény az Európai Unióról. „Népszava”, 2006. 03. 10. 2. o.

¹⁰¹ Elekes Éva: Lebegtetni az előrehozott választás lehetőségét a kisebbségi lengyel kormány. Varsó erejét próbálgatja az EU-ban. „Népszava”, 2006. 03. 14. 13. o.

¹⁰² Elekes Éva-Simon Zoltán: Hiányolják a vállalkozók a kilátásba helyezett reformintézkedéseket. Varsóban hozzáigazítják az ígéreteket a realitásokhoz. „Népszava”, 2006. 02. 23. 9. o.

¹⁰³ Elekes-Simon 2006, 9. o.

¹⁰⁴ Elekes-Simon 2006, 9. o.

programjában is központi helyen szerepelnek a szociális intézkedések és a közintézmények „posztkommunisták”-tól való megtisztítása. A szociális lépések ugyanakkor erőteljesen megterhelték a költségvetést, ugyanis amíg a kisebbségi kormány 2006. januárjában még 704 milliós költségvetési többlettel rendelkezett, addig már 2006. január-februárjában túlpörgették a költségeket, és az egész évre tervezett 31,55 milliárd zlotys költségvetési hiánynak már 22-23 %-át felhalmozták.¹⁰⁵ K. Marcinkiewicz a kisebbségi, majd az első koalíciós kormány miniszterelnöke nagyon hamar szembe került pártja és a szövetséges pártok programjában szereplő szociális követelések és a lengyel gazdaság és költségvetés realitásai közti egyre mélyülő szakadékkal. Saját értékrendjével is részben szembe kerülve kellett megkísérelnie meggyőznie a három párt vezetőinek többségét (pl. J. A. Kaczyński, A. Lepper és R. Giertych), hogy gazdaságélénkítő lépésekre van szükség a költségvetési célok teljesítéséhez, ami egyúttal a szociális intézkedések lefékezésével jár együtt. A jelek szerint sikertelenül, ugyanis a Marcinkiewicz-Kaczyński-csere a kormányfői poszton 2006. júliusában ezt igazolta. A hárompárti koalíció nem sokáig maradt fenn, ugyanis L. Kaczyński köztársasági elnök 2006. szeptember 22-én menesztette a kormányból A. Leppert. „Andrzej Lepper visszatért régi módszereihez, és ellentéteket szít „- nehezményezte J. A. Kaczyński miniszterelnök. A. Lepper bírálta a kormányt, mert szerinte nem ad elegendő támogatást a gazdának, s nem értett egyet azzal sem, hogy a kabinet további ezer katonát szándékozik küldeni Afganisztánba. Egyúttal közölte, hogy jelenlegi formájában nem hajlandó támogatni a 2007-es költségvetést, csak ha további 20 milliárd zlotyt állítanak be különböző szociális kiadásokra.¹⁰⁶ A Jog és Igazság, a Lengyel Családok Ligája és a Lengyel Köztársaság Önvédelmi Pártja koalíciós együttműködésének felbomlása (?) várható volt, hiszen már korábban utaltam rá, hogy a három párt által szorgalmazott szociális lépések egy idő után nincsenek összhangban Lengyelország gazdasági-költségvetési lehetőségeivel. Egyelőre teljesen bizonytalan a jövő, nem lehet még a tanulmány lezárásának időpontjában tudni, hogy sikerül-e életképes kormányt összeállítani. A legújabb információ, hogy a Lengyel Parasztpárt (Lengyel Paraszt/Nép/-Párt – B.L.) 2006. október 3-án segítséget ajánlott a konzervatív kisebbségi kormánynak, hogy elkerülhetők legyenek az előrehozott választások, s el lehessen fogadni a 2007-es költségvetést. Waldemar Pawlak, a parasztpárt elnöke egyelőre három hónapra szóló ideiglenes egyezséget ajánlott: a „jóakarati paktumát „. Erről kész tárgyalásokat kezdeni a Jog és Igazság és a Polgári Platform vezetőivel¹⁰⁷

4., A lengyel-magyar párhuzamról tömören

Lengyelország és Magyarország történelmi hagyományai számos hasonló (pl. a római katolikus egyház, a keresztény erkölcs évezredes tudatformáló szerepe, tekintélyelvű hatalmi struktúra a huszadik század huszas - harmincas éveiben, a sztálini totalitárius modell a huszadik század negyvenes évei második felétől a nyolcvanas évek végéig) és eltérő (pl. a lengyel római katolikus egyház hol nyíltabban, hol közvetettebb módon támogatta Lengyelország szuverenitási törekvéseit; ezzel szemben a magyar általában ellenezte azokat, akár pl. a Rákóczi szabadságharc, akár az 1848-1849-es forradalom és szabadságharc időszakában) vonást mutatnak. Mindkét országban a társadalmi modellváltás alapvetően békés eszközökkel, politikai tárgyalások útján (pl. „Kerekasztal-tárgyalások „) zajlott, s

¹⁰⁵ Elekes 2006, 13. o.

¹⁰⁶ E. É.: A Kaczyński fivérek menesztették a populista Leppert a kabinetből. Előrehozott voksolás Varsóban ? „, **Népszava** 2006. 09. 23-24. 1., 11. o.

¹⁰⁷ (MTI). Paktumot ajánl Pawlak. „, **Népszava** „, 2006. 10. 04. 2. o.

amelynek során fontos szerepet játszott a hatalmi elit reformszárnya. Ugyanakkor amíg Lengyelországban a Szolidaritás szakszervezet és politikai gyűjtőmozgalom fogta össze az alternatív politikai pártok, csoportok, mozgalmak, független személyek többségét, addig Magyarországon több befolyásos politikai szervezet (Magyar Demokrata Fórum, Szabad Demokraták Szövetsége, Fiatal Demokraták Szövetsége stb.) lépett fel rendszerváltó erőként már kezdettől. A rendszerváltás folytatása is azonos/hasonló illetve eltérő/speciális ismérvekkel jellemezhető. Lengyelország sokpárti, töredezett, instabil pártrendszerével szemben a magyarországi kevésbé töredezett és instabil, inkább minősíthető többpártinak, sőt, 1998 után elmozdulás történt a kétpárti, sőt, inkább két pólusú politikai szövetségi modell felé. Lengyelországban ugyan már 1996 előtt is történtek kísérletek a keresztény-konzervatív illetve nemzeti-nacionalista politikai pártok, csoportok, mozgalmak együttműködésére – pl. **Centrum Polgári Szövetség, Centrum Megegyezés-Lengyel Egyesülés** illetve **Katolikus Akció, „ Ojczyzna „, Katolikus Választási Akció** -, ezek azonban nem tudták egységes táborba tömöríteni az azonos vagy hasonló értékeket képviselő szervezeteket, politikai súlyuk, befolyásuk pedig közepes illetve gyenge volt. Igazi áttörést 1996 hozott a **Szolidaritás Választási Akció** megalakulásával, amely ebben a periódusban először s egyelőre utoljára tudta szövetségbe tömöríteni a keresztény-konzervatív/nemzeti-nacionalista politikai erők többségét, s amely nemzetgyűlési választási győzelmet és domináns kormányzati pozíciót biztosított számukra. A politikai szövetség azonban rövid ideig állt fenn, ismét töredezzé vált a tárgyalt irányzat, a korábbiakkal szemben viszont egyik pártja, a **Jog és Igazság**, fokozatosan megerősödve megnyerte a 2006-os parlamenti választásokat és kormányzati tényező lett. Magyarországon a kilencvenes évek első felében több politikai szervezet is hangsúlyozta a keresztény értékek és a nemzeti hagyományok fontosságát, mint pl. a **Magyar Demokrata Fórum**, a **Magyar Igazság és Élet Pártja**, a **Kereszténydemokrata Néppárt** és a **Független Kisgazda-, Földmunkás-és Polgári Párt**. A kilencvenes évek közepétől ugyan a **Fiatal Demokraták Szövetsége-Magyar Polgári Párt** is csatlakozott ehhez a táborhoz, az 1998-as parlamenti választásokig azonban lényegében megosztott maradt ez az irányvonal. A lengyelországihoz hasonló politikai-választási szövetség első jelentősebb formájának tekinthető a FIDESZ-MPP és az MDF együttműködése a választásokon, továbbá a MIÉP szövetségnek nyújtott „ külső „ támogatása a második fordulóban. Ezt követően figyelhető meg, hogy a fiatal demokraták több vezetője (pl. Orbán Viktor, Áder János, Kövér László) részben a kortárs kelet-közép-európai sikeres minták, pl. a lengyelországi Szolidaritás Választási Akció, részben a sikeres magyarországi tradíciók, pl. a Bethlen István gróf és köre által megszervezett Egységes Párt, olyan szövetségi modell létrehozásán fáradozott, amely a FIDESZ-MPP köré csoportosítja a keresztény-konzervatív/nemzeti-nacionalista, sőt, más értékeket hirdető politikai erőket. A 2002-es és a 2006-os országgyűlési és a 2004-es európai parlamenti választásokon már egyértelműen látszott ennek a koncepciónak a teljesülése. Így pl. a 2006-os országgyűlési választásokon a **Fiatal Demokraták Szövetsége-Magyar Polgári Szövetség** politikai-választási szövetség tömörítette a FIDESZ-en kívül a keresztény-konzervatív/nemzeti-nacionalista értékeket megfogalmazó **Kereszténydemokrata Néppártot**, a keresztény-konzervatív/nemzeti talajon álló **Nemzeti Fórumot** a keresztény-konzervatív/ agrár elveket hirdető **Kisgazda Polgári Egyesületet**. A tágabb együttműködést pedig igazolta a **MAGOSZ**, a **Vállalkozók Pártja** és a **Lungo Drom** részvétele a szövetségben. Azonban még ekkor sem volt teljes körű a szövetség, ugyanis a Magyar Demokrata Fórum szervezetileg elutasította az együttműködést, bár az is igaz, hogy a második fordulóban egyes szervezetei, jelöltjei a FIDESZ-MPPSZ jelöltjeit támogatták, sőt, a Magyar Igazság és Élet Pártja-Jobbik Harmadik Út is hasonlóképpen cselekedett. A 2002-es és a 2006-os országgyűlési választások eredményei inkább a kudarcot, a 2004-es európai parlamenti választások és a 2006. októberi önkormányzati választások viszont az eredményességet jelezték.

